

Miia Kangasmäki ja Johanna Niskala

”Väsynyt, mutta onnellinen”

Alle kouluikäisten lasten totaaliyksinhuoltajaäitien kokemuksia vanhemmuudesta ja arjesta

Opinnäytetyö

Syksy 2014

SeAMK Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Sosiaali- ja terveysalan yksikkö

Tutkinto-ohjelma: Sosionomi (AMK)

Suuntautumisvaihtoehto:

Tekijät: Miia Kangasmäki & Johanna Niskala

Työn nimi: ”Väsynyt, mutta onnellinen”: Alle kouluikäisten lasten totaaliyksinhuoltajaäitien kokemuksia vanhemmuudesta ja arjesta

Ohjaaja: Mirva Siltakorpi

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 70

Liitteiden lukumäärä: 1

Tässä opinnäytetyössä tarkastellaan alle kouluikäisten lasten totaaliyksinhuoltajaäitien vanhemmuutta ja perheen arkea. Työn tavoitteena oli tuoda kuuluviin totaaliyksinhuoltajaäitien kokemuksia vanhemmuudesta ja arjesta ilman toista vanhempaa sekä keinoista kohdata totaaliyksinhuoltajuuden haasteita. Tutkimuksemme pääkysymykset olivat: millaisena totaaliyksinhuoltajaäidit kokevat vanhemmuuden ja arjen ja mitkä tekijät auttavat heitä selviämään arjen haasteista.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä käsitellään yksinhuoltajuutta, vanhemmuutta sekä tukea, jota totaaliyksinhuoltajien on mahdollista saada yhteiskunnalta, järjestöiltä sekä lähiyhteisöltä. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisella menetelmällä. Tutkimusaineisto koostui kahdeksasta teemahaastatteluna toteutetusta haastattelusta. Teemat käsittelivät arjen eri osa-alueita. Eri puolilta Suomea olleet haastateltavat saimme yhteistyötahomme Totaaliyhärit ry:n kautta. Osa haastateluista toteutettiin kasvotusten, osa Skypen välityksellä.

Tutkimustuloksista nousi esille totaaliyksinhuoltajaäitien tyytyväisyys nykyiseen perhetilanteeseen. Haastateltavat korostivat, että yhden vanhemman arki on heille normaalia arkea eikä tavoitteena välttämättä ole perinteiseen perhemuotoon pyrkiminen. Moni äiti koki suhteensa lapseen muodostuneen erityisen tiiviiksi toisen vanhemman puuttumisen vuoksi. Isän vähäinen läsnäolo tai puuttuminen perheen elämästä vaivasi kuitenkin äitejä. Haastateltavat kokivat jaksavansa arjessa hyvin, ja erityisesti tiivis tukiverkosto vaikutti merkittävästi sekä arjen sujuvuuteen että omaan jaksamiseen. Haastateltavat olisivat tarvinneet yhteiskunnalta enemmän tukea erityisesti kodin- ja lastenhoitoon. Monet kokivat myös taloudellisen tilanteen ja oman vapaa-ajan puutteen haastavaksi.

Avainsanat: totaaliyksinhuoltajuus, vanhemmuus, lähiyhteisö, yhteiskunnan tuki

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Health Care and Social Work

Degree programme: Degree programme in Social Services

Specialisation:

Authors: Miia Kangasmäki & Johanna Niskala

Title of thesis: "Tired but happy": Parenthood and everyday life experienced by total single mothers with children under school age

Supervisor: Mirva Siltakorpi

Year: 2014

Number of pages: 70

Number of appendices: 1

This thesis examines parenthood and everyday life of total single mothers with children under school age. The objective of this work was to identify total single mothers' experiences of parenthood and everyday life without the other parent, as well as ways to cope with challenges of total single parenthood. The main questions of our thesis were: how total single mothers experience their parenthood and everyday life and which factors help them to cope with challenges in everyday life.

The theoretical framework of the thesis deals with single parenthood, parenthood and support from society, organizations and the close ones. The research was implemented by using a qualitative research method. The research material consisted of eight theme interviews. The themes were related to various areas of everyday life. Our interviewees, living around Finland, were reached through our stakeholder, Totaaliyhärit ry. Some of the interviews were implemented face-to-face and the rest via Skype.

The results of the research indicated satisfaction of total single mothers with their current family situation. The interviewees stressed that everyday life run by one parent presents normal life for them and they are not necessarily seeking for traditional family structure. Many of the mothers felt their relationship with the child to be outstandingly close due to the missing other parent. However, father's scant presence or total absence in family life annoyed mothers. The interviewees felt that they manage well in everyday life. Close network, in particular, had a significant impact both on fluency of everyday life and on their own coping with everyday life. The interviewees felt, however, that they would need more support from society, especially in household management and childcare. Many of the interviewees experience also their economic situation and lack of free time as challenging.

Keywords: total single parenting, parenthood, close ones, society

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
1 JOHDANTO	6
2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET.....	8
2.1 Opinnäytetyön taustaa	8
2.2 Totaaliyhärit ry	9
2.3 Aiemmat tutkimukset.....	11
2.4 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys	13
3 YKSINHUOLTAJUUS	15
3.1 Yksinhuoltajuuden käsite	15
3.2 Totaaliyksinhuoltajuuden käsite	16
3.3 Yksinhuoltajuuden taustaa.....	16
4 VANHEMMUUS	19
4.1 Vanhemmuuden määrittely	19
4.2 Vanhemmuus ja kasvatus.....	20
4.3 Lapsiperheen arki	22
4.4 Äitiys roolina.....	24
4.5 Isän rooli totaaliyksinhuoltajaperheessä	26
5 YKSINHUOLTAJIEN TUKEMINEN	29
5.1 Yhteiskunnan tarjoama tuki.....	29
5.2 Järjestöjen ja yhdistysten tarjoama vertaistuki	31
5.3 Lähiyhteisön merkitys	32
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	35
6.1 Tutkimusmenetelmän valinta	35
6.2 Tutkimuksen aineiston kerääminen.....	36
6.3 Aineiston analysointi	38
6.4 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi.....	39
7 TUTKIMUSTULOKSET	41

7.1 Haastatteluun osallistuneet.....	41
7.2 Totaaliyksinhuoltajan vanhemmuus	42
7.3 Perheen arki.....	45
7.4 Sosiaaliset suhteet.....	47
7.5 Taloudellinen toimeentulo	50
7.6 Oma jaksaminen	51
8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	54
9 POHDINTA	61
LÄHTEET	63
LIITTEET	70

1 JOHDANTO

Rotkirchin (2014, 119–120) mukaan Suomessa yleisin perhemuoto on ydinperhe. Tasa-arvoinen hyvinvointiyhteiskuntamme kuitenkin tukee myös muita perhetyyppejä sekä antaa niille puitteet. Suomessa avioerot ovat yleistyneet ja yksinhuoltajien määrä on korkea. Ihmiset luottavat siihen, että yhteiskunta huolehtii jokaisesta eikä ketään jätetä heitteille elämän kriisien ja murrosten edessä. Nainen ei myöskään nykypäivänä ole riippuvainen miehen elatuksesta, ja siksi huonosta suhteesta on helpompi lähteä. Yksinhuoltajuuden taustalla voi olla myös naisen oma päätös hoitaa lapsi alusta asti yksin.

Yksinhuoltajuus on jo hyvin yleinen käsite, mutta totaaliyksinhuoltajuus käsitteenä on kuitenkin vielä uusi. Totaaliyksinhuoltaja eroaa yksinhuoltajasta siten, että toinen vanhempi ei osallistu lainkaan lapsen elämään. (Mänttari 2013; Turunen 2014a.) Jokainen yksinhuoltaja kuitenkin määrittää totaaliuden rajan, ja toinen vanhempi voi myös olla jossain määrin perheen arjessa mukana. Perheen arjen pyörittäminen voi olla haastavaa, kun tasapainoillaan työn, päiväkodin, harrastusten ja kodinhoidon välillä ja etenkin kun tämä kaikki tehdään yksin. Lisäksi olisi tärkeää pitää myös huolta omasta jaksamisestaan. Totaaliyksinhuoltajilla on täysi vastuu perheestä, toisin kuin huoltajilla kahden vanhemman perheissä tai yksinhuoltajaperheissä, joissa lapsen isä näkee lastaan säännöllisesti. Vastuun vastapainona totaaliyksinhuoltajilla on kuitenkin vapaus tehdä itse kaikki perheeseen liittyvät päätökset. Koska totaaliyksinhuoltajilla ei ole toista aikuista arjessa tukeaan, läheisten ja yhteiskunnan tuella on perheen arjessa aivan erityinen merkitys. Sosiaalialan ammattilaiset kohtaavat työssään totaaliyksinhuoltajaperheitä, joten heidän on tärkeää olla tietoisia perheiden elämän ja arjen moninaisuudesta.

Opinnäytetyömme tarkoitus on tutkia alle kouluikäisten lasten totaaliyksinhuoltajäitien kokemaa arkea, arjen haasteita ja keinoja, jotka auttavat heitä selviämään niistä. Tavoitteena on saada kokonaiskuva totaaliyksinhuoltajien arjesta ja vanhemmuudesta sekä tuoda esille yksinhuoltajien kokemuksia ja ajatuksia totaaliyksinhuoltajuudesta. Teoriaosuudessa käsittelemme yksinhuoltajuutta, vanhemmuut-

ta ja yksinhuoltajien tukimuotoja. Tutkimustamme varten haastattelimme kahdeksaa totaaliyksinhuoltajaäitiä eri puolilta Suomea. Haastatteluiden teemoja ovat totaaliyksinhuoltajan vanhemmuus, perheen arki, sosiaaliset suhteet, taloudellinen tilanne sekä oma jaksaminen.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA JA TAVOITTEET

Tässä luvussa kerromme, kuinka olemme päätyneet tutkimaan opinnäytetyöksemme valitsemaamme aihetta ja mitkä ovat työmme tavoitteet sekä tutkimuskysymykset. Esittelemme myös yhteistyötahonamme toimivan Totaaliharit ry:n toimintaa ja jäsenkuntaa. Lisäksi esittelemme opinnäytetyömme aiheeseen liittyviä aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia. Kappaleen lopussa kuvaamme opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen, jota havainnollistamme tekemämme kuvion avulla.

2.1 Opinnäytetyön taustaa

Sosionomi (AMK) -opinnoissa on mahdollisuus suorittaa varhaiskasvatusopinnot, jotka oikeuttavat lastentarhaopettajana toimimiseen. Toinen meistä suorittaa nämä varhaiskasvatusopinnot, joten mietimme ensisijaisesti sopivaa tutkimuskohdetta varhaiskasvatuksen aihepiiristä. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuuksista annetun lain (272/2005) mukaisesti ammattikorkeakoulututkinnon, joka antaa lastentarhaopettajan pätevyyden, tulee sisältää sosiaalipedagogiikkaan ja varhaiskasvatukseen suuntaavia opintoja. (Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2013.) Lastentarhaopettajan pätevyyden saamiseksi myös opinnäytetyön aiheen tulee suuntautua alle kouluikäisiin lapsiin tai heidän vanhempiinsa.

Kaikki perheet kohtaavat jossain vaiheessa elämäänsä arjen haasteita perhemuodosta riippumatta. Kiinnostuksemme kohdistui erityisesti yksinhuoltajien arkeen, sillä yksinhuoltajilla on suurempi vastuu lapsesta, koska he ovat lapsen kanssa enimmäkseen kahden. Päätettyämme kohdistaa aiheemme yksinhuoltajiin löysimme netistä käsitteen ”totaaliyksinhuoltajuus” ja kiinnostuimme siitä välittömästi. Otimme yhteyttä Totaaliharit ry:hyn ja saimme heidät yhteistyökumppaniksemme. Yhteistyötahomme Totaaliharit ry:n toiveena yhteistyöltämme on tuottaa tutkittua tietoa totaaliyksinhuoltajien elämästä ja sen monimuotoisuudesta, sillä käsitteenä se on vielä suhteellisen uusi ja tutkimaton.

Forssén, Haataja ja Hakovirta (2009, 10) kirjoittavat, että Suomessa tehdyt tutkimukset yksinhuoltajuudesta ovat kohdentuneet lähinnä taloudelliseen hyvinvointiin

sekä työllistymiseen. Tämän vuoksi halusimme tutkia totaaliyksinhuoltajien arkea laajempaan kokonaisuuteen. Yksinhuoltajien arki on sikäläkin ajankohtainen, että vuoden 2014 alusta toimeentulotuen perusosaa korotettiin ja myös yksinhuoltajille maksettavaa korotettua perusosaa nostettiin 528,22 euroon kuukaudessa (Toimeentulotuen perusosiin indeksikorotus vuoden 2014 alussa). Myös Jyrki Katainen mainitsee hallitusohjelmassaan, että yksinhuoltajien asemaa tulee erityisesti huomioida (Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011).

Opinnäytetyömme tarkoituksena on tutkia totaaliyksinhuoltajaäitien arkea ja vanhemmuutta. Työn tavoitteena on tuoda esiin totaaliyksinhuoltajien kokemuksia ja ajatuksia totaaliyksinhuoltajuudesta, vanhemmuudesta sekä keinoista selvitä arjen haasteista. Tutkimusaineistoa opinnäytetyöhömmme keräämme haastattelemalla totaaliyksinhuoltajaäitejä seuraavien tutkimuskysymysten avulla.

1. Millaisena totaaliyksinhuoltajaäidit kokevat vanhemmuuden ja arjen?
2. Mitkä tekijät auttavat totaaliyksinhuoltajaäitejä selviämään arjen haasteista?

2.2 Totaaliyhärit ry

Opinnäytetyömme yhteistyökumppanina toimii Totaaliyhärit ry. Yhdistyksen tarkoitus on edistää totaaliyksinhuoltajien henkistä hyvinvointia sekä kohentaa heidän sosiaalisia ja taloudellisia olojaan Suomessa. Täysin yksin lastaan kasvattavien vanhempien on mahdollista saada yhdistyksen kautta vertaistukea kerran kuussa olohuonetapaamisissa, joita järjestetään useammassa eri kaupungissa. Totaaliyhärit ry tarjoaa vertaistukea myös sosiaalisessa mediassa, jossa tukea saa vaittomasti matalan kynnyksen palveluna. Lisäksi Totaaliyhärit ry toimii Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry:n jäsenjärjestönä. Liiton kautta yhdistys tarjoaa monipuolisia jäsenetuja, jotka liittyvät edunvalvontaan sekä neuvonta- ja ohjauspalveluihin. Yhdistyksen jäsenet ovat oikeutettuja myös oikeusapupalveluihin ja tuettuihin lomiiin. (Toimintakertomus 2013.)

Yhden Vanhemman Perheiden Liitto on perustanut Leija-hankkeen, jonka tarkoituksena on kehittää vertaistukiryhmämallia lastaan yksin odottaville tai kasvattaville vanhemmille. Vanhemmille ja heidän alle kouluikäisille lapsilleen on perustettu omat vertaistukiryhmät. Vanhemmat saavat tukea omaan elämäntilanteeseensa sekä työntekijältä että samassa tilanteessa olevilta vanhemmilta. Lasten ryhmässä lapsille annetaan mahdollisuus käsitellä tunteita, joita oma perhe herättää. Hankkeen tarkoituksena on kehittää myös ryhmänvetäjien ammattilaiskäyttöön tarkoitettu opas, jossa on tarpeellista tietoa yksinhuoltajien ja heidän lapsiensa tukemisesta. (Yhden Vanhemman Perheiden Liitto.)

Totaaliyhärit ry:n puheenjohtaja Turunen (2014b) mainitsee vertaistuen yhdeksi tärkeimmäksi asiaksi, jota totaaliyksinhuoltajat yhdistyksen kautta saavat. Yhdistys järjestää sosiaalisen median kautta erilaisia keskusteluryhmiä, joissa jäsenet saavat vaihtaa ajatuksia. Useat totaaliyhärit kokevat erittäin tärkeäksi keskustelemisen sellaisen ihmisen kanssa, joka ymmärtää ja jolle asioita ei tarvitse selittää niin tarkasti. Lisäksi yhdistys järjestää noin kerran vuodessa vertaistuki- ja voimaantumisleiriviikonlopun. Yhdistys haluaa saada totaaliyksinhuoltajista tutkittua tietoa, jota viedään eteenpäin päättäjille sekä kaikille niille, jotka tekevät perheiden puolesta päätöksiä ja työskentelevät heidän kanssaan. Yhdistys on myös innokas toimimaan yhteistyössä sellaisten opiskelijoiden kanssa, jotka haluavat tehdä tutkimuksia totaaliyksinhuoltajista, koska totaalisia yksinhuoltajia on tutkittu toistaiseksi vähän. Turunen kaipaakin erityisesti tutkittua tietoa siitä, mikä on totaalinen yksinhuoltaja ja mitä se tarkoittaa perheiden arjessa sekä mihin kaikkeen totaaliyksinhuoltajaperheet tarvitsevat tukea ja apua. Hän toivoo myös, että kun ihmiset ymmärtäisivät paremmin totaaliyksinhuoltajien elämää, saataisiin muutosta myös yleisiin asenteisiin.

Turunen haluaisi lisäksi, että totaaliyksinhuoltajien avun tarpeeseen pystyttäisiin luomaan erityisesti ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Hänen mielestään perheen pitäisi saada apua jo siinä vaiheessa, kun vanhemmasta ensi kertaa tuntuu siltä, ettei hän jaksa yksin. Näin tilanne ei pääse kulminoitumaan haasteellisemmaksi ja tilanteen ratkaiseminen on huomattavasti helpompaa. Turunen myös toivoisi, että totaaliyksinhuoltajilla olisi paremmat mahdollisuudet saada kodinhoitajia avukseen.

Vanhemman sairastuessa tai muussa hankalassa tilanteessa arki pyörisi kodinhoitajan avustuksella.

2.3 Aiemmat tutkimukset

Yksinhuoltajuutta on tutkittu runsaasti, ja etenkin viime vuosikymmenten aikana tutkijat ovat kiinnittäneet erityistä huomiota yksinhuoltajiin. (Hakovirta 2006, 31.) Varsinkin 1990-luvulla on tuotettu laajasti teoreettista tietoa yksinhuoltajuudesta. Tutkimuksia tehtiin myös kansainvälisesti, jolloin vertailut eri maiden välillä mahdollistuivat. Seuraavaksi esittelemme neljä eri aihepiiriä käsittelevää tutkimusta, jotka mielestämme liittyvät parhaiten työmme aiheeseen.

Harju & Ylikoski (2011, 2) ovat tehneet opinnäytetyönään kirjallisuuskatsauksen alle kouluikäisten lasten yksinhuoltajaperheiden arjenhallinnasta. Heidän tavoitteenaan oli kerätä tietoa, jonka avulla hoitohenkilökunta pystyisi ymmärtämään paremmin yksinhuoltajaperheiden arjen moninaisuutta. Opinnäytetyön tulokset osoittavat, että yksinhuoltajaperheiden arkeen vaikuttavat perheen hyvinvointi, arjen toimivuus, vanhemman voimavarat, eron seuraukset sekä taloudellinen tilanne. Lähes samat tekijät koetaan myös yksinhuoltajaperheen arjen vahvistavina tekijöinä. Vastaavasti arkea kuormittaviksi tekijöiksi koetaan yksinhuoltajaroolin kuormittavuus, väsyminen, taloudellinen ahdinko, eroprosessi sekä arjen vaikeutuminen.

Krok (2009, 75) puolestaan tutki kahtatoista vähävaraista yksin lapsesta vastuuta kantavaa äitiä väitöskirjatutkimuksessaan Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä – yksinhuoltajia marginaalissa. Krokin tutkimuksen taustalla on hänen oma työkokemuksensa sosiaalityöntekijänä. Hän kohtasi työssään lähiössä asuvia yksinhuoltajaäitejä, jotka vastoin hänen odotuksiaan eivät halunneet vastaanottaa muuta kuin taloudellista apua. Krok halusi ottaa väitöskirjansa näkökulmaksi sosiaalityön asiakkuuden näkökulman sijaan arjen tutkimisen, sillä asiakkuuden merkitys yksinhuoltajaäitien elämässä voi olla hyvinkin merkityksentöntä. Krok kuvaa ja tulkitsee väitöskirjassaan äitien arkea sekä tuo samalla esiin yhteiskunnallista näkökulmaa.

Krokin samainen tutkimus osoittaa, että yksinhuoltajana ja yhteiskunnan marginaalissa eläminen vaatii suunnitelmallisuutta. Arjen pyörittäminen samanlaisena auttaa selviämään köyhyydestä sekä vanhemmuudesta. Naiset eivät tuoneet esille köyhyydestä poispääsemistä tai keinoja köyhyyden vähentämiseksi. Vähävaraisuus nähtiin haasteena, jonka voittamiseksi naiset olivat luoneet keinoja selviytyä. Selviytyminen tiukassa rahatilanteessa tuotti onnistumisen ja vahvuuden tunteuksia äideissä. Krok painottaa, ettei köyhyys ole jonkin puuttumista tai moraalista turmeltuneisuutta vaan parhaimmillaan organisoitua arkea. Säästäminen on hyve, johon suurin osa ihmisistä kuitenkin pyrkii. Tutkimuksen aineistosta oli havaittavissa taloudellinen suunnitteleminen sekä säästäminen jokapäiväisessä arjessa. Huoli tulojen riittävydestä nousi kuitenkin esiin naisten haastatteluista. Tutkimukseen osallistuneet yksinhuoltajaäidit korostivat ennen kaikkea äitinä olemista, eivät köyhyyttä tai työttömyyttä. Krok nosti tulostensa pohjalta tärkeäksi asiaksi marginaalissa elävien oikeuden täysivaltaiseen kansalaisuuteen.

Piironen (2011, 2) on tutkinut alusta asti yksin eläneitä yksinhuoltajia. Kokemuksia odotusajasta ja äitiydestä ilman lapsen isää -pro gradussaan Piironen tutkii parisuhteen ulkopuolella synnyttäneitä ja alusta asti yksin lasta kasvattaneita yksinhuoltajaäitejä sekä tutkimuksen aikana yksin odottavia äitejä. Piironen mukaan synnytyksestä asti yksin olleita äitejä on tutkittu vähän ja siksi hän halusi saada tutkimuksensa myötä tälle ryhmälle näkyvyyttä. Hän halusi selvittää, mikä on johdantanut kasvattamaan ja odottamaan lasta yksin. Tutkimuksessa selvitetään myös, mitä naiset ajattelevat äitiydestään ja kuinka äidit kokevat ympäristön suhtautumisen yksinhuoltajuuteen. Piironen keräsi laadullista tutkimustaan varten kahdelta toista yksinhuoltajaäidiltä kirjoitetussa muodossa tehtyä omakohtaista tarinaa, joita hän analysoi tyypittelemällä sekä teemoittelemalla. Tarinoiden perusteella Piironen muodosti kaksi mallitarinaa, joista toinen oli omaehtoisesta ja itsenäisestä äidistä ja toinen yksinäisestä ja huolestuneesta äidistä.

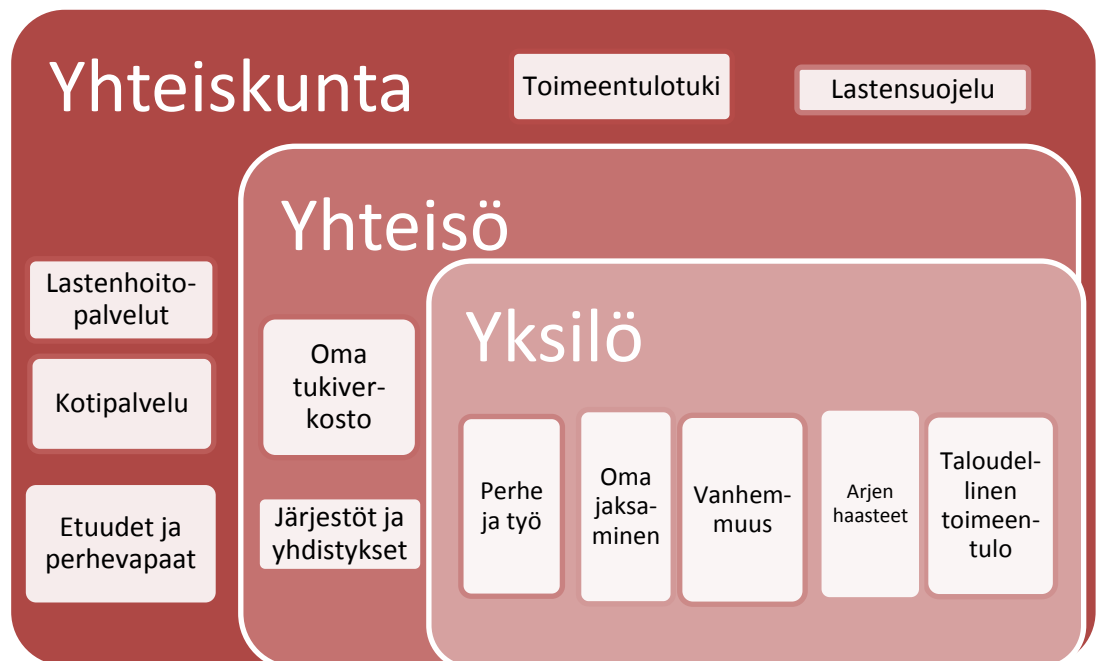
Piironen saamissa tuloksissa selvisi, että äideillä on ollut valtava tahto tulla äidiksi ja perustaa perhe, vaikka lapsella ei toista vanhempaa olisikaan. Monella haastattavalla oli useita erimielisyyksiä ja riitoja tulevan lapsen isän kanssa raskausaikana, ja he olivat vakuuttuneita, etteivät haluaisi lapsen isää elämänsä. Tutki-

muksesta kävi ilmi, että tulevat isät eivät olleet valmiita sitoutumaan isyyteen. Muutamalle naiselle tämä näkyi muun muassa abortin ehdottamisena. Ennalta arvaamaton raskaus miehen näkökulmasta ei herätä välttämättä sitoutumista, sillä mies ei koe fyysisiä muutoksia naisen tavoin eikä odotusaika muuta hänen arkeen. Piironen kuvaa monien haastattelemiensa naisten alkuperäisenä haaveena olleen ydinperheen saaminen. Kun sopivaa kumppania ei löytynyt tai suhde lapsen isän kanssa oli kariutunut, olivat kaikki naiset valmiita äitiyteen ilman lapsen isää.

Samaisen tutkimuksen äidit olivat saaneet hyvin tukea lähipiiriltään, mutta ammatillisilta saatu tuki ei puolestaan herättänyt äideissä erityisiä tunteita. Apua oli saatu niin neuvoloista, perhetyöntekijöiltä kuin psykologeilta omaan henkiseen jaksamiseen. Yhteiskunnan suhtautuminen yksinhuoltajiin oli kuitenkin koettu suhteellisen negatiiviseksi. Piironen tekemistä haastatteluista oli ilmennyt, että yhteiskunta olettaa lapsen äidillä olevan kumppani ja esimerkiksi synnytysvalmennuksessa käyminen koettiin ahdistavaksi. Äidit toivoivat myös yhteiskunnan kiinnittävän huomiota enemmän taloudelliseen tukemiseen sekä lastenhoidon helpompaan saatavuuteen. Haastateltavat eivät nähneet isättömyyttä tai yksinhuoltajuutta ongelmallisena, eivätkä kokeneet, että lapsen elämästä puuttuisi jotakin. Heidän mielestään yhden vanhemman perhe on riittävä, eikä isän läsnäoloa pidetty merkittävänä. Lasten elämässä mainittiin kuitenkin olevan muita miespuolisia henkilöitä, joilta oli saatavissa miehen malli.

2.4 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Havainnollistamme opinnäytetyömme teoreettista viitekehystä laatimallamme kuviolla (Kuvio 1.). Tarkoituksena on kuvata työmme teoreettista kokonaisuutta jäsentyneesti. Kuvioista voi havaita, mistä totaaliyksinhuoltajan arki ja vanhemmuus koostuvat yksilön näkökulmasta. Kuviossa on esitetty myös yhteisö- ja yhteiskuntasella totaaliyksinhuoltajan elämään vaikuttavia asioita. Kuviossa tuodaan esiin myös, mitä apua ja tukea totaaliyksinhuoltajan on mahdollista saada lähiyhteisöltä sekä yhteiskunnalta.

Teoriaosuudessamme käsittelemme ensiksi yksinhuoltajuutta, johon sisältyvät yksinhuoltajuuden sekä totaaliyksinhuoltajuuden käsitteet. Esittelemme yksinhuoltajien määrän vaihteluita Suomessa vuosikymmenten välillä sekä niihin liittyviä taustatekijöitä. Yksinhuoltajuuteen liittyy vahvasti vanhemmuus ja vanhempana oleminen. Käsittelemme myös vanhemmuuden myötä tulevia kasvatustehtäviä. Vanhemmuus on tärkeä osa ihmisen identiteettiä, ja etenkin äidillä on erityinen suhde omaan lapseensa. Perehdymme äitiyteen sekä äidin ja lapsen väliseen kiintymyssuhteeseen. Käsittelemme myös isää siitä näkökulmasta, kuinka hänen roolinsa näkyy totaaliyksinhuoltajaäidin perheessä.

Aiheeseen syventymistä jatkamme käsittelemällä miten totaaliyksinhuoltajat voivat huolehtia tasapainoisesta vanhemmuudesta ja arjesta. Näitä asioita pohdimme sekä yhteiskunnan että yhteisön näkökulmasta. Tämä on tärkeä aihe tutkimuksemme kannalta, sillä vaikka jokainen perhe kohtaa haasteita arjessaan, korostuvat haasteet usein yksinhuoltajilla muita enemmän.

3 YKSINHUOLTAJUUS

Tässä kappaleessa esittelemme, millä tavoilla Suomessa yksinhuoltaja määritellään. Kerromme myös, mitä totaaliyksinhuoltajalla tarkoitetaan. Käsite on uudempi ja samalla tuntemattomampi. Kerromme myös, kuinka yksinhuoltajien määrä ja asema yhteiskunnassa ovat muuttuneet viimeisten vuosikymmenten aikana ja mitkä asiat siihen ovat vaikuttaneet.

3.1 Yksinhuoltajuuden käsite

Yksinhuoltaja määritellään vanhemmaksi, joka asuu alle 18-vuotiaan lapsen kanssa ilman toista aikuista (Hakovirta 2006, 23; Haataja 2009a, 46). Yksinhuoltajuuden määritelmä vaihtelee kuitenkin yhteiskunnan ja tarkastelutavan mukaan. Asumisjärjestelyt ovat tulleet yhä monimuotoisemmiksi, mikä vaikeuttaa todellisen yksinhuoltajuuden määrittelyä. Yhdessä voidaan asua pelkästään taloudellisista tai muista syistä. Määrittelyä vaikeuttaa myös yksinhuoltajan mahdollinen seurustelukumppani, joka voi olla hyvinkin paljon lapsen kasvatuksessa mukana mutta ei asu vakituisesti samassa taloudessa. (Forssén ym. 2009, 11; Rowlingson & McKay 2002, 65–67, 70.) Perhetilastossa yksinhuoltaja määritellään ainoastaan asumisjärjestelyiden mukaan huomioimatta lapsen huoltojärjestelyitä (Forssén ym. 2009, 11). Yksinhuoltajuuteen johtavia erilaisia tekijöitä ovat avo- tai avioero, puolison kuolema tai adoptio, lapsen suunnittelematon syntyminen tai lapsen suunniteltu hankkiminen ilman toista vanhempaa (Hakovirta 2006, 23).

Kielitoimisto on kirjannut yksinhuoltaja-käsitteen ensimmäisen kerran vuonna 1972, minkä jälkeen käsite yleistyi nopeasti. Jo vuonna 1981 verotuksessa esiintyy käsite yksinhuoltajavähennys. (Moilanen 2014.) Forssénin ym. (2009, 11) mukaan sitä ennen yksinhuoltajuutta on kuvattu useilla erittäin negatiivisilla sekä leimaavilla käsitteillä. Perhemuotoa on määritelty muun muassa poikkeavaksi tai vajaaperheeksi, ja sitä on verrattu kahden perheen täydelliseen perhemuotoon. Yksinhuoltajien lapsien on katsottu olevan myös muita huono-osaisempia. Yksinhuoltajuuden yleistyessä ennakkoluulot ja käsitykset ovat vähentyneet.

3.2 Totaaliyksinhuoltajuuden käsite

Totaaliyksinhuoltajuudella tarkoitetaan sitä, että lapsista huolehtii koko ajan vain yksi vanhempi. Lapset eivät asu toisen vanhemman luona edes lomilla tai viikonloppuisin. (Mänttari 2013; Turunen 2014a.) Koska totaaliyksinhuoltajan käsite on vielä uusi eikä sitä ole tarkkaan määritelty, luokittelun rajat ovat häilyviä. Janhusen ja Paunin (2013) mukaan totaaliyksinhuoltajuus voi olla seurausta avio- tai avoerosta, leskeydestä tai hyvin lyhyestä suhteesta. Totaaliyksinhuoltajuus voi olla myös tietoinen valinta, jolloin lapsi on saatu keinohedelmöityksen tai adoption avulla. Edellytyksenä on tällöin kuitenkin vanhemman vakaa tukiverkosto.

Suomessa on tällä hetkellä arviolta 4 500 totaaliyksinhuoltajaa, mutta todellista määrää on vaikea arvioida, sillä tilastoihin merkityistä yksinhuoltajista osa jakaa vanhemmuuden lapsen toisen vanhemman kanssa eri järjestelyillä (Mänttari 2013). Totaaliyksinhuoltajuus on jokaisen yksinhuoltajan subjektiivinen kokemus. Kuten Totaaliyhärit ry:n perustajajäsen Eija Tuominen Örnin (2011) artikkelissa kertoo, eron myötä lapsen kanssa asumaan jäävä vanhempi voi kokea jäävänsä täysin ilman toisen vanhemman tukea, vaikka heillä olisikin yhteishuoltajuus.

3.3 Yksinhuoltajuuden taustaa

Yksinhuoltajien määrä oli 1950-luvulla noin 14 prosenttia, joka oli siihen aikaan suuri määrä. Tämä johtui sodan aikana leskeksi jääneiden runsaasta määrästä. (Rowlingson & McKay 2002, 69; Haataja 2009a, 46.) Haatajan (2009a, 46) mukaan yksinhuoltajien määrä väheni 70-luvun alkuun asti, jolloin määrä lähti tasaiseen kasvuun avioerojen yleistyessä. Hakovirran (2006, 24–25) ja Jaakkolan ja Sántin (2000, 18) mielestä avioerojen lisäksi yksinhuoltajien määrän lisääntymiseen vaikutti myös avoliittojen yleistyminen. Tämä ei kuitenkaan varsinaisesti selitä yksinhuoltajien määrän lisääntymistä, vaan syynä on avoliittojen purkautuminen avioliittoja herkemmin. Hakovirta (2006, 24) mainitsee lisäksi merkittäviksi tekijöiksi yleisen eliniän odotteen nousemisen sekä lasten täysi-ikäisyyden saavuttamisen, jolloin vanhempaa ei enää lasketa yksinhuoltajaksi. Vanhemman hoitovelvol-

lisuus voi kuitenkin jatkua lapsen täysi-ikäisyydestä huolimatta. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2012 yksinhuoltajaperheitä oli 118 094 (Perheet 2012). Äitien ja lasten muodostama osuus kaikista yksinhuoltajaperheistä on suunnilleen 87 prosenttia, isä-lapsiperheiden osuudeksi jää noin 13 prosenttia. Määrät ovat pysyneet suunnilleen samana 1990-luvun puolivälistä lähtien. Yhden vanhemman perheiden osuus kaikkien lapsiperheiden määrästä on noin 20 prosenttia. (Haataja 2009a, 52; Tuominen 2013, 2.)

Salmi, Sauli & Lammi-Taskula (2009,79) toteavat, että yhden vanhemman perheiden köyhyys on lisääntynyt huomattavasti viimeisten vuosikymmenten aikana. 1990-luvun lopulla yksinhuoltajaperheistä vain 8 prosenttia eli köyhyysrajan alapuolella, kun taas vuonna 2007 vastaava luku oli 31 prosenttia. Pylkkänen (2009, 95–96) on tarkastellut lähemmin yksinhuoltajien taloudellista asemaa sekä työllisyyttä. Yksinhuoltajien työllistyminen on muita haastavampaa, sillä lasten huoltovastuuta ei voida jakaa kuten kahden vanhemman perheissä. Yksinhuoltajaperheissä tulot ovat huomattavasti pienempiä, mutta menot ovat kuitenkin suhteessa korkeammat kuin kahden vanhemman perheissä.

Vuonna 2012 jopa 25 % yksinhuoltajaperheistä sai toimeentulotukea, kun taas kahden vanhemman perheiden osuus oli 4,2 %. Pienituloisiksi lukeutui 27 % kaikista yksinhuoltajaperheistä, kun vastaava luku 1990-luvulla oli 10 %. Käytettävissä olevat varat ovat kehittyneet heikommin kuin kahden vanhemman perheissä. Pienituloisuus määritellään vertaamalla kotitalouden tuloja mediaanikotitalouksien tuloihin. Kotitalous on pienituloinen, jos sen käytössä olevat tulot ovat alle 60 prosenttia keskituloisen kotitalouden käytössä olevista tuloista. Laskelmaa tehtäessä kotitalouden saamat tulot jaetaan perheen jäsenten määrällä. Määritelmä perustuu Euroopan unionin tilastolaitoksen Eurostatin laatimiin suosituksiin. Pienituloisuuden euromääräinen raja muuttuu vuosittain ihmisten rahatulojen mukaan. Vuonna 2012 pienituloisuuden euromääräisenä rajana oli 1 170 euron kuukausitulo. (Pienituloisuuden kehitys Suomessa 1987–2012.)

Pienituloisuuden syitä ovat yksinhuoltajien alhaisempi työllisyysaste sekä tulonsiirtojen tason heikkeneminen (Pylkkänen 2009, 95; Yhden vanhemman perheet tilas-

toina). Yksinhuoltajien korkeampi työttömyysaste verrattaessa puolisoäiteihin selittyy Hakovirran (2006, 83) mukaan myös matalammalla koulutustasolla. Haatajan (2009b, 97) mukaan pienituloisuuden kasvu selittyy puolestaan työttömyyden kasvulla ja perhevapaiden käytön lisääntymisellä. Lamavuosina tehtiin myös perhe-etuuksien leikkauksia, jotka vaikuttavat osaltaan tulojen pienenemiseen. Yhden vanhemman perheistä köyhyysriski kohdistuu lähinnä niihin vanhempiin, jotka tekevät osa-aikaista ja määräaikaista työtä (Forssén & Ritakallio, 2009, 89; Haataja 2006, 90). Pylkkäsen (2009, 94–95, 98) mukaan yksinhuoltajien työssäkäynnille on myös ajankäyttörajoitteita, jotka muodostuvat todelliseksi esteeksi osallistua työmarkkinoille. Yksinhuoltajien työssäkäynti on ollut selkeästi vähäisempää kuin kahden vanhemman perheen huoltajien, erityisesti perheissä, joissa on alle kouluikäisiä lapsia. Yhden Vanhemman Perheiden Liiton mukaan hoitovapaan jälkeen työmarkkinoille palaaminen näyttäisi olevan yksinhuoltajalle haastavampaa. Yksinhuoltajaäideistä 10–15 % on pitkäaikaistyöttömiä, kun vastaava osuus puolisoäideistä on vain puolet tästä.

Yksinhuoltajaäitien paluu työelämään vanhempainvapaan jälkeen ei myöskään aina suju ongelmitta (Törrönen 2012, 57–58). Ongelmaksi voi muodostua, että työtä voi olla vaikea löytää, kun tulee huomioida lastenhoito, josta on yksin vastuussa. Jos työtä ei löydy, äidit päätyvät usein opiskelemaan, työharjoitteluihin, työllisyyskursseille tai lyhyeen osa-aikatyöhön. Heillä vaihtelevat keskenään useasti työttömyysjaksot, työssäolo sekä opiskelu. Myös Suomen talouselämän muutoksilla on omat vaikutuksensa äitien työelämään.

4 VANHEMMUUS

Tässä luvussa käsittelemme yksinhuoltajien vanhemmuutta. Määrittelemme vanhemmuutta ja sen merkitystä sekä lapselle että vanhemmalle. Pohdimme myös lapsen kasvatusta, tasapainoisia kasvuoloja sekä lapsiperheen arkea. Tutkimuksemme on kohdistettu totaaliyksinhuoltajaäiteihin, joten koemme oleelliseksi käsitellä myös äitiyttä sekä äidin ja lapsen välistä suhdetta. Pohdimme myös isän roolia ja isän puuttumisen merkitystä totaaliyksinhuoltajaperheessä. On huomattava, että totaaliyksinhuoltajuus ei tarkoita välttämättä isän täydellistä puuttumista perheen elämästä vaan isä voi olla jossain määrin mukana perheen arjessa.

4.1 Vanhemmuuden määrittely

Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä ja Virolainen (2007, 90–91) toteavat vanhemmuuden alkavan lapsen syntymästä ja jatkuvan läpi lapsen elämän. Vanhemmuus on sekä tehtävä että rooli, joka muuttuu lapsen kasvamisen myötä. Vanhemmuuteen katsotaan vaikuttavan nykyinen elämäntilanne, perheen ulkoiset ja sisäiset voimavarat sekä vanhempien omat lapsuuden kokemukset. Myös käsitys omista vanhemmuuden taidoista vaikuttaa vanhemman roolissa toimimiseen. Kyrönlampi-Kylmäsen (2010, 21, 111) mielestä vanhemman pitää olla valmis lapsen tarpeiden täyttämiseen vähintään kahdenkymmenen vuoden ajaksi. Jos vanhempi kokee kovin merkitykselliseksi menestymisen, rahan sekä omien tarpeiden täyttämisen, voi hyvä vanhemmuus jäädä taka-alalle. Ensisynnyttäjien keski-ikä on noussut, mistä voi päätellä, että vanhemmuus koetaan vastuullisena ja siihen liittyviä päätöksiä halutaan suunnitella etukäteen. Nuoret kokevat vanhemmuuden sitovana ja haluavat ennen perheen perustamista keskittyä uran luomiseen ja muihin asioihin. Vanhemmuuteen luo paineita myös yhteiskunnan taloudellinen tilanne työmarkkinoiden heikentyessä.

Kinnusen (2003, 9) mielestä vanhemmuus on ihmisen tärkein elämäntehtävä. Vanhemmuus on luottamustehtävä, jota kukaan muu kuin vanhempi ei voi täyttää. Järvinen ym. (2007, 91) kuitenkin painottavat, ettei täydellistä vanhemmuutta ole

olemassa eikä tarvitsekaan olla. Vanhemmuudessa on mahdollisuus kehittyä ja kasvaa koko kasvatustehtävän ajan. Jokaisella vanhemmalla on oma ajatuksensa siitä, mitä on hyvä vanhemmuus. Keräsen, Rönkän ja Stillerin (2001, 58, 60–61) mukaan siihen kuuluu hyväksyntää, lämpöä, rajojen asettamista ja valvontaa.

Brobergin ja Tähtisen (2009, 157) mukaan McLanahan ja Sandefur (1994) kirjoittavat, että yksinhuoltaja joutuu selviytymään yksin tehtävistä, jotka kahden vanhemman perheessä jakautuvat kahden henkilön kesken. Yksinhuoltajalla on yleensä vähemmän resursseja hoitaa vanhemmuuteen kuuluvia velvollisuuksia. Tutkimusten mukaan yksinhuoltajilla on vähemmän aikaa lasten hoitoon, kasvatukseen ja heidän harrastustoimintaansa. Kokkosen (2012,18) mukaan yksilön etu ja korostunut vastuu tarkoittavat vanhemmuudessa huolehtimista omasta terveydestä. Vanhempien on kuitenkin varmistettava myös lastensa optimaalinen terveys, kehitys ja kasvu, jotta lapset saavat parhaat mahdolliset lähtökohdat elämäänsä.

4.2 Vanhemmuus ja kasvatus

Keräsen ym. (2001, 58) mukaan vanhemmuus on aina keskustelua herättävä aihe. On olemassa keskenään ristiriitaisia oppeja, ja vanhemmuuden käsitykset muuttuvat aika ajoin. Tämä voi olla hämmentävää erityisesti vanhemmille, jotka saavat ensimmäisen lapsensa. Voi olla vaikeaa tietää, miten omaa lasta pitäisi kasvattaa, koska lasten yksilölliset erot tulisi ottaa huomioon kasvatuksessa. Vanhempana olemisesta on tullut entistä monimutkaisempaa yhteiskunnan muuttumisen myötä. Lapsen itsetuntoa, sosiaalisia taitoja ja koulumenestystä tukee kuitenkin kasvatus, joka antaa lapselle vahvan tunnesiteen sekä tukee yksilöllisyyttä.

Suomisanakirjassa (2013) kasvattamiselle annetaan muun muassa seuraavia merkityksiä: "(henkisesti) kehittää ja opettaa, ohjata, koulia, totuttaa (yhteisön) tapoihin". Kinnusen (2003, 23) mukaan lapsen katsotaan olevan keskenkasvuinen ja tarvitsevan sen vuoksi kasvatusta. Vanhemmilla on lapselta puuttuvaa elämäkokemusta ja tietoa, ja osaaminen välitetään lapselle kasvatuksen kautta. Sinkkosen

(2008, 274) mielestä tärkeintä on kuitenkin, että lapsi voisi kokea tuottavansa vanhemmilleen iloa omana itsenään. Hänen mukaansa lastaan rakastavan vanhemman pitää osata myös päästää lapsestaan irti tämän itsenäistyessä.

Kyrönlampi-Kylmäsen (2010, 47) mukaan vanhemman luomat kasvuolot määrittelevät pitkälti lapsen hyvinvointia. Yhteiskunnalliset elinolot taas heijastuvat yksittäisen perheen elinoloihin. Sinkkonen (2008, 270–271) taas painottaa lapsen hyvän kasvun takaamiseksi riittävän hyvää vuorovaikutusta. Sillä tarkoitetaan hoivaajan mukautumista lapsen ominaisiin tarpeisiin eri ikäkausina ja kehityshaasteiden huomioon ottamista. Tämän lisäksi lapsi tarvitsee arjen turvallisuutta, joka koostuu rutiineista ja säännönmukaisuudesta eli säännöllisistä ruokailuista, nukkumajoista sekä ilta- ja aamuritualeista. Nämä asiat helpottavat perheiden arkea, jäsensivät päivää ja luovat arkeen turvallisen rytmin. Sekä Sinkkosen (2008, 270–271) että Keränen ym. (2001, 58) mielestä lapsi tarvitsee myös elämäänsä rajoja, jotka auttavat lasta selviytymään elämän tuomista haasteista. Rajojen asettamisella vanhempi osoittaa lapselle huolenpitoa ja välittämistä.

Keränen ym. (2001, 60–61) mainitsevat yhdeksi vanhempien haasteeksi valtavan viriketulvan, joka tänä päivänä vallitsee. Toisaalta oma haasteensa vanhemmalle on myös riittävän ajan varaaminen lapsen kanssa leikkimiselle, vuorovaikutukselle sekä levolle. Keränen ym. esittävät myös, että erityisesti alle kouluikäiset lapset, jotka viettävät yli kahdeksantuntisen päivän päivähoidossa, eivät tarvitsisi erikseen harrastusvirikkeitä. Lapsille riittäisivät läheiset ihmiset ja oman kodin virikkeet. Tämän ajatuksen mukaisesti yksinhuoltajan ei tarvitsisi potea huonoa omatuntoa, jos lapsella ei ole harrastuksia. Sinkkosen (2008, 273) mukaan ikätoverit ovat lapsen sosiaalisten taitojen kehittymisen kannalta välttämättömiä. Lisäksi samanikäiset kaverit kehittävät ryhmässä olemisen taitoja, itsetuntoa ja sukupuoli-identiteettiä. Oman identiteetin rakentumisen kannalta on myös hyvin tärkeää, että lapsi tietää, mistä on tullut ja keitä ovat omat vanhemmat sekä muut sukulaiset. Myös Kyrönlampi-Kylmänen (2010, 46) painottaa omien juurien hahmottamisen tärkeyttä, sillä näin lapsi pystyy ymmärtämään paremmin elämän monimuotoisuutta. Lapsi oppii ymmärtämään elämänkaaren kulkua paremmin, kun hänellä on suhteita myös iäkkäämpiin ihmisiin, kuten isovanhempiin. Etenkin totaaliyksinhuol-

tajien lapsilla voi kuitenkin olla tilanne, jossa lapsen isovanhemmat isän puolelta eivät ole lapsen elämässä mukana.

Janhusen ja Paunin mukaan (2013) lapselle eläminen yhden vanhemman kanssa voi olla hyvinkin luonnollista ja sujuvaa, mutta se voi myös herättää lapsessa monia kysymyksiä erilaisista perhemuodoista. Lapsi voi tuntea itsensä erilaiseksi tai osattomaksi tai sitten vastaavasti täysin ehjäksi ja normaaliksi sen mukaan, miten oma perhe ja ympäristö suhtautuvat perhemuotoon. Sinkkonen (2008, 61) ja Kyrönlampi-Kylmänen (2010, 115) toteavatkin, että lapsen kehityksen turvaamiseen riittää yksi hyvä kiintymyssuhde. On myös erinomaisesti toimivia yhden vanhemman perheitä, joissa lapset ovat tasapainoisia. Tällöin on oleellista, että sukupolvienvälillä on selkeä raja, joka määrittää aikuisen ja lapsen roolit.

4.3 Lapsiperheen arki

Koska me kaikki elämme omaa arkeamme, voidaan sanoa, että meistä jokainen on arjen asiantuntija (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 15). Myös omaan arkeen liittyvät tapahtumat ja toiminnot tuntuvat monesta täysin itsestään selviltä. Lapsiperheiden arki on kuitenkin suurta tasapainottelua, jota monet vanhemmat joutuvat suunnittelemaan ehkä lapsettomia perheitä enemmän. Lapsiperheet kuvaavat arkeaan usein kiireiseksi, ja siihen liittyvät olennaisesti erilaiset rutiinit, toistot ja syklisyys. Samat asiat ja tapahtumat toistuvat päivästä, viikosta ja kuukaudesta toiseen. Arki rytmittyy vanhempien työn, lasten hoito- ja koulu-aikojen, harrastusten, ruokailuaikojen ja nukkumisrytmin mukaan. Aikuisia arki saattaa joskus kyllästyttää, mutta lapselle arjen tutut rutiinit ja toistot luovat elämästä turvallisen. Hyvään arkeen voidaan katsoa kuuluvan arjen perusrutiinit eli siivoaminen, kaupassa käynti, pyykin peseminen, syöminen, ulkoilu ja yhdessäolo.

Perheen arkea määrittävät vanhemman työajat sekä perheen menot viikolla ja viikonloppuisin. (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 20, 52–53.) Lisäksi lapsen arki kulkee vanhemman perusmenojen mukaisesti, joten vanhemman tekemät valinnat ja kiireet heijastuvat myös lapsen arkeen. Järvisen ym. (2007, 84, 86) mukaan arjessa

pärjäämiselle ei ole olemassa tiettyjä kriteerejä, sillä se on jokaisen subjektiivinen kokemus, mutta vanhempien odotetaan yleisesti selviytyvän perheen ruokatalouden ja kodinhoidon, vanhemmuuden sekä omien henkilökohtaisten asioiden hoitamisessa. Jos arjen hallinnassa on vaikeuksia, se heijastuu koko perheen hyvinvointiin. Kyrönlampi-Kylmänen (2010, 20) toteaa, että rutiinien ja säännönmukaisuuden puuttuminen perheen arjesta vaikuttaa kaoottisesti sekä vanhempiin että lapsiin. Jos arki ei ole suunniteltua, vaan jokainen toimii sattumanvaraisesti, se voi aiheuttaa lapselle stressiä ja mahdollisesti ongelmakäyttäytymistä. Kyrönlampi-Kylmänen (2010, 20) sekä Järvinen ym. (2007, 84, 86) painottavatkin mahdollisimman selkeää ja pysyvää arkea lapsen tasapainoisen kasvun saavuttamiseksi.

Lapsiperheen arkeen hyvin paljon vaikuttava asia on työn ja perheen yhdistäminen. Eräranta & Käsälä (2007, 57, 59) kertovat, että työn ja perheen yhdistämistä on alettu tutkia alun perin naisten työssäkäynnin lisääntymisen myötä. Tarkastelun kohteena lastenhoitoon ja tasa-arvoon liittyvien kysymysten rinnalle ovat myöhemmin nousseet myös työllisyys- ja työelämäkysymykset. Tutkimuksissa on havaittu, että erityisesti työn ja kodin asettamat roolit ovat keskenään ristiriidassa. Roolien yhdistämisen positiivisia vaikutuksia ei ole kuitenkaan vielä tutkittu. Kyrönlampi-Kylmänen (2010, 48) mukaan erityisesti yksinhuoltaja kohtaa haasteita arjen yhteensovittamisessa. Työelämän ja lastenhoidon yhdistäminen on yksinhuoltajaperheessä vaikeampaa kuin kahden vanhemman perheessä, koska vastuu lapsista rajoittaa yksinhuoltajaäitien mahdollisuuksia tehdä ansiotöitä. Hakovirran (2006, 157) mukaan Suomessa kuitenkin erilaiset sosiaalipoliittiset toimet turvaavat lasten, vanhempien ja perheiden elämää ja mahdollistavat työn ja perheen yhdistämistä.

Hakovirran (2006, 161) tekemän tutkimuksen mukaan ansiotyö on yksinhuoltajaäideille hyvin merkittävä elämänalue. Työ ei ole heille tärkeä ainoastaan taloudellisista syistä, vaan myös oman hyvinvoinnin kannalta. Myös Kyrönlampi-Kylmänen (2010, 52–53) toteaa, että työn teon myötä vanhempi voi kehittää omaa ammatillista osaamistaan sekä saada sosiaalisia kontakteja muihin aikuisiin. Vastaavasti lapsi kehittyy sosiaalisesti päivähoitossa muiden lasten ja aikuisten seurassa vanhemman työpäivän aikana. Jallinoja (2000, 132) tuo esille myös sen näkökul-

man, että vanhemmat saattavat sitoutua työhönsä liikaa. Silloin perheelle jää vähemmän aikaa yhdessä vietettäväksi. Hän kuitenkin huomauttaa, että äidit voivat myös kokea syyllisyyttä työnteosta sekä pienen lapsen laittamisesta päiväkotiin.

Törrösen (2012, 57) mukaan lasten kotihoidon päätyttyä useimpien äitien on palattava takaisin työelämään taloudellisista syistä. Töihin paluu on äidille suuri elämänmuutos, sillä töiden jälkeen kotona odottavat lapset ja kotityöt. Monet puhuvatkin tällaisesta tilanteesta nimellä kaksoistaakka. Sillä tarkoitetaan sitä, että ensin tehdään työpäivä ansiotöissä ja kotona odottaa toinen työpäivä. Tällöin äidille ei jää juurikaan omaa vapaa-aikaa tai mahdollisuutta harrastuksiin. Lastenhoito mukautuu usein Kyrönlampi-Kylmäsen (2010, 48) mielestä työelämän asettamien ehtojen mukaisesti. Viimeisten vuosikymmenten aikana työnteon tahti on kiihtynyt, joten vanhemmuudelle ja lasten kasvattamiselle jää vähemmän aikaa. Vuorotyö tuo omat lisähaasteensa arkeen etenkin aikataulujen sovittamisen osalta. Tästä syystä monet joutuvatkin ottamaan palkattomia vapaapäiviä erityisesti virka-aikana hoidettavia asioita varten.

4.4 Äitiys roolina

Merkittävä äitiyden muuttumisen murros tapahtui suomalaisessa yhteiskunnassa 1800-luvun puolivälistä 1920-luvulle. (Vuori 2003, 41.) Tänä ajankohtana sääty-yhteiskunta hajosi ja moderni yhteiskunta alkoi vähitellen vahvistua. Sukupuolten yhdenvertaisuus lisääntyi, ja käsitykset miehen ja naisen rooleista muokkautuivat. Muutoksen alla olivat myös vanhemman ja lasten suhteet sekä käsitykset perheestä ja kodista. Naisen ihanneroolina pidettiin perheenemäntää, joka toimi moitteettomasti kotona äitinä ja vaimona (Alasuutari 2003). Alkuun nainen sidottiin tiiviisti lapsiin ja perheeseen, joiden kautta saavutettiin hyväksytyt asema yhteisössä. Äitiyttä pidettiin naissukupuolelle itsestäänselvyytenä, ja lasten hoidon, hoi-vaamisen ja äidinvaiston katsottiin olevan jokaisen naisen elämään kuuluvia ominaispiirteitä. (Berg 2008, 20.; Vuori 2003, 42.) Alasuutarin (2003) mukaan tuolloin länsimaissa vahvistui familistinen perhekäsitys. Ihanteelliseksi perhemalliksi muodostui siten ydinperhe, jonka keskiössä oli äiti.

Vuoren (2003, 42–44) mukaan terveydenhuolto ja sosiaalityö alkoivat kehittyä sotien jälkeen, jolloin väestöpolitiikassa alettiin painottaa perheen merkitystä. Äitiyttä tuettiin muun muassa kansakoulussa annetulla lasten hoitoon ja äitiyteen valmistavalla valistuksella. Oleellinen muutos näkyi äitiys- ja lastenneuvoloiden perustamisena jokaiseen kuntaan. Myös lapsilisät sekä kotisisarien ja kodinhoitajien kouluttaminen äitien avuksi tukivat uudenlaista perhepolitiikkaa. Erilaisten neuvonta- ja tukipalveluiden saatavuus ja niiden merkitys yhteiskunnan palvelurakenteessa on kasvanut, mitä lähemmäksi nykypäivää on tultu.

Tasapainoisen kasvun saavuttamiseksi lapsi tarvitsee turvallisen kiintymyssuhteen, jossa lapsi voi luottaa aikuiseen ja tuoda esiin kokemansa tunteet ilman torjuttuiksi tuleamista (Sinkkonen 2008, 271). Kiintymyssuhdeteorian 1950-luvulla kehittänyt John Bowlby tutki lapsen kiintymystä aikuisiin ja erityisesti äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen merkitystä lapsen kehitykseen. Keskeisenä ajatuksena oli lapsen synnynnäinen taipumus kehittää voimakas tunneside häntä lähimpänä olevaan aikuiseen oman eloonjäämisen ja turvallisuutensa vuoksi. Jos lapsi on kokenut kiintymyssuhteen varhaisessa vaiheessa pettymyksiä, hänen voi olla vaikea myöhemmin rakentaa luottamusta sekä solmia ja ylläpitää merkityksellisiä ihmissuhteita. (Austrian & Mandelbaum 2008, 365.)

Kiintymyssuhdeteoreettisen tutkimusperinteen myötä äidin herkkyys ja taito vastata lapsen varhaiseen kommunikointiin sekä äidin toiminnan johdonmukaisuus lapsen muuttuvien tarpeiden mukaisesti on tullut määrittäväksi tekijäksi hyvästä äitiydestä. (Alasuutari 2003; Bowlby 1969, Winnicott 1971, Stern 1985, Bergin 2008, 39, mukaan.) Psykoanalyttisesta näkökulmasta katsottuna äitiys kuvastaa sitä hoivaa ja suhdetta, jollainen äidillä itsellään on ollut lapsuudessaan. Äiti hyödyntää omia muistojaan ja sisäisiä mielikuvia omalta äidiltään saamistaan hoivakokemuksista. (Winnicott 1965, Bergin 2008, 39 mukaan.)

Äitiys ja sen luomat vaatimukset, odotukset ja normit ovat olemassa sosiaalisina odotuksina lähes kaikissa yhteiskunnissa. Lisäksi äitiyteen liittyvät merkitykset yhdistyvät kaikkiin naisiin riippumatta siitä, onko heillä biologisia lapsia. (Berg 2008, 20; Vuori 2003, 42.) Jallinoja (2000, 136) käsittelee erityisesti äitiyttä roolina ja sen

vaikutusta työssäkäyntiin. Hän pohtii, onko äitiys naisen ainoa rooli lapsen syntymisen jälkeen. 1960-luvulla vaikuttanut tasa-arvoliike edisti äitien oikeutta palkkatyöhön. Nykyään monen yksinhuoltajan ei ole taloudellisista syistä edes mahdollista jäädä kotiin lapsen kanssa. Törrösen (2012, 58) mukaan naiset joutuvatkin usein lapsen synnyttyä miettimään, mikä on heidän osansa perheen talouden ylläpitämisessä. Vaikka äiti jäisi vanhempien yhteisestä sopimuksesta kotiin hoitamaan lasta, isä ei välttämättä arvosta naisen perheeseen tuomaa panosta. Kotitöiden ja kotiäitiyden merkitystä ei aina täysin ymmärretä, vaan huomiota kiinnitetään pelkästään palkkatuloihin. Äidit kokevatkin usein huonoa omaatuntoa kotona olosta ja siitä, etteivät he tuo tuloja perheeseen.

Alasuutarin (2003, 17) mielestä oletus äidin ensisijaisuudesta lapsen kasvattajana perustuu traditioihin ja näkemyksiin äidin biologiasta ja luonnosta. Äidin toiminnalla katsotaan olevan suora vaikutus lapseen. Näin ollen äitiä pidetään vastuussa lapsen normaalista kehityksestä ja hyvinvoinnista. Äiti nousee keskeisemmäksi kasvattajaksi, mistä syystä isän rooli jää taustalle. Vastaavasti ensisijaisuudesta kasvattajana seuraa myös äidin syyllistäminen lapsen normaalista poikkeavasta kehityksestä. Alasuutari (2003, 18) huomauttaa kuitenkin tutkimusten kyseenalaistaneen lapsen ensimmäisten elinvuosien aiheuttaman pysyvän vaikutuksen lapsen koko elämänkaareen. Lapsen kehitykseen vaikuttavat myös vanhemmista riippumattomat tekijät, kuten myöhempisiin ikäkausiin liittyvät sosiaaliset ympäristöt ja sosiaaliset asemat.

4.5 Isän rooli totaaliyksinhuoltajaperheessä

Äitiys ja äidin asema on kulttuurissamme vahva, mutta myös isyydestä on keskusteltu yhä enemmän vuosisadan saatossa (Alasuutari 2003, 19). Tutkimukset isyydestä ovat monipuolistuneet ja osittain kyseenalaistaneet äitiyden ensisijaisuuden lapsen kasvatuksessa. Kiinnostus isyyttä kohtaan on lähtenyt yhteiskunnallisista muutoksista, kuten naisten työssäkäynnin yleistymisestä ja feminismistä, sekä tyytymättömyydestä äidin ja lapsen välistä suhdetta korostavaan tutkimukseen.

Keskustelu isättömyydestä oli vilkasta etenkin 1950- ja 1960-luvuilla, jolloin lapset olivat jääneet isättömiksi sodan seurauksena. Myöhemmin avioerojen lisääntyminen sekä äitien yksinhuoltajuus ovat herättäneet keskustelua siitä, miten isättömyys vaikuttaa lapseen. (Alasuutari 2003, 19.) Isättömyys voidaan määrittää useasta eri näkökulmasta: se voi olla psyykkistä tai fyysistä, totaalista tai osittaista, joko lapsen syntymästä asti tai myöhemmässä vaiheessa koettua, aikuisten määrittelemää tai lapsen kokemaa ja se voi olla seurauksena isän kuolemasta tai muusta syystä (Huttunen 2013). Lisäksi puhutaan toiminnallisesta isättömyydestä, joka tarkoittaa, että isä on osana lapsen elämää, mutta suhde on ristiriitainen, ohut, katkonainen tai lapsen kannalta negatiivinen. Huttunen (2001, 100–101) kirjoittaa, että nykyään monet biologis-juridiset isät asuvat pysyvästi erillään lapsestaan. Tällöin lapsi asuu äidin kanssa ja näkee isäänsä sovittuina ajankohtina. Totaaliyksinhuoltajaperheissä isä näkee lastansa epäsäännöllisesti ja harvoin, ja joissakin perheissä ei ollenkaan. Biologis-juridisella isyydellä tarkoitetaan, että mies on tunnustanut isyyden ja hänellä on lakisääteisiä velvoitteita lastaan kohtaan. Kaikilla etä-isillä ei välttämättä kuitenkaan ole läheistä suhdetta lapseensa, mikä tarkoittaa, ettei sosiaalista tai psykologista isyyttä ole koskaan syntynyt. Sosiaalinen isyys tarkoittaa lapsen kanssa asumista ja hoivan sekä ajan antamista lapselle. Siihen liittyy myös julkinen esiintyminen lapsen kanssa, jolloin muutkin tietävät, kuka on lapsen isä käytännössä. Psykologisella isyydellä puolestaan tarkoitetaan isäsuhteen tunnepohjaista puolta, joka perustuu kiintymykseen. Huttusen mukaan lapsen kannalta tärkein isäsuhde on psykologinen isyys, koska se muodostuu hoivasta, luottamuksesta ja kiintymyksestä. Psykologisen isän ei kuitenkaan tarvitse olla lapsen biologinen vanhempi.

Huttusen (2001, 100–101) mukaan etä-isyyys johtuu useimmiten avo- tai avioerosta. Vanhempien ero tarkoittaa aina myös toisen vanhemman eroa lapsesta. Osa isistä ei ole koskaan asunut virallisesti yhdessä lapsen äidin kanssa, mutta on voinut kuitenkin tunnustaa isyytensä lapseen. Isät, jotka tapaavat lapsiaan harvoin, menettävät usein ajan myötä yhteyden lapsensa arkeen. Lapsi alkaa tuntua vieraalta ja mahdollisuudet olla mukana lapsen elämässä vähenevät huomattavasti. Muita syitä isän läsnäolon vähenemiseen on monia. Huttusen (2001, 111–112) mukaan Taskinen (1994) kirjoittaa, että isät saattavat pitää lasten kannalta parem-

pana, että yhteyttä ei pidetä lainkaan. Näin lapset säästyvät vanhempien välisiltä ristiriidoilta ja lojaliteettiongelmilta. Huttunen (2001, 112) kirjoittaa, että etä-isänä oleminen voi olla psyykkisesti haastavaa, sillä on stressaavaa tottua siihen että eron hetket ja kaipaus lapseen ovat pysyvä osa elämää. Tämä voi aiheuttaa sosiaalisia ja terveydellisiä haittoja, kuten yksinäisyyttä sekä alkoholi- ja mielenterveysongelmia. Tällöin myös isyydestä ja lapsista huolehtiminen voi käydä haastavaksi. Sekä riittämättömyyden että häpeän tunteet ovat yleisiä isien keskuudessa. Joskus lapsen ja isän tapaamiset harvenevat, koska lapsi ei halua tavata isäänsä. Tämä voi johtua siitä, että lapsi aistii äitinsä negatiivisen mielipiteen isästään. Jos vanhempien ero tulee lapsen ollessa jo useamman vuoden ikäinen, voivat isän uusi elämäntilanne ja muut olosuhteet tuntua lapsesta hämmentäviltä tai oudoilta.

Isättömyyttä voidaan pohtia hyvinkin erilaisista näkökulmista (Huttunen 2013). Joidenkin mielestä isättömyys voi olla myös puute tai ongelma. Isättömyys herättää usein negatiivisia mielleyhtymiä, joita ovat perinteisestä perhenormista poikkeaminen, epäonnistunut parisuhde ja epämoraalisuus. Voidaan nähdä, että isän puuttuminen johtuu perheen äidin itsekeskeisyydestä tai dominoivuudesta tai mahdollisesti isän välinpitämättömyydestä ja vastuuttomuudesta. Isättömyys voidaan nähdä myös jonkinlaisena mahdollistajana. Positiivisina puolina voidaan pitää vanhemmuuden johdonmukaisuutta ja kasvatusilmapiirin riidattomuutta sekä vanhempien riitojen ja negatiivisen tunnelman puuttumista. Monet myös kokevat, että lapselle jää näin enemmän aikaa ja lapsen tarpeet on helpompi huomioida.

Huttusen (2013) mukaan biologisen isättömyyden merkitys lapsen kehitykseen lisääntyy lapsen kasvaessa. Myös Sinkkonen (2013) luennoi lapsen tarvitsevan isäelementtejä rakentaakseen omaa persoonaansa ja käsitelläkseen oman isänsä kielteisiä puolia. Hän muistuttaa, että lapsella pitää olla lupa puhua isästä ja ajatella tätä riippumatta siitä, onko isä mukana lapsen elämässä tai lapselle täysin tuntematon. Jotta lapsi pystyy luomaan isästään mielikuvan, tarvitsee hän tästä tietoa. Tässä tilanteessa lapsen äidillä on tärkeä merkitys tietojen antajana. Huttunen (2013) muistuttaa, että lapselle voi myöhemmin muodostua emotionaalisia ja jopa sosiaalisia ongelmia, jos hän ei tiedä isästään mitään. Tästä syystä olisi lapsen kannalta parasta kertoa isästä rehellisesti alusta alkaen.

5 YKSINHUOLTAJIEN TUKEMINEN

Tässä luvussa esittelemme eri tahoja, joiden kautta totaaliyksinhuoltajat voivat saada apua ja tukea arkeen sekä vanhemmuuteen. Kerromme tärkeimmistä yhteiskunnan, järjestöjen ja lähiyhteisöjen tarjoamista tukimuodoista. Lähiyhteisöllä tarkoitamme esimerkiksi läheisiä, vertaisia sekä yhteisöllisiä verkostoja. Totaaliyksinhuoltaja on vailla toisen vanhemman tukea, joten ulkopuolelta saadulla tuella on erityinen merkitys.

5.1 Yhteiskunnan tarjoama tuki

Karlingin, Ojasen, Sivenin, Vihusen ja Vilenin (2008, 34) mukaan lapsiperheen hyvinvointi on erityisen tärkeää koko yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Perheitä tuetaan sosiaali- ja terveystaloudellisilla tukimuodoilla. Hakola-Uusitalo, Honkanen, Jäntti, Mattsson, Pirttilä ja Tuovinen (2007, 3, 5-6) mainitsevat, että sosiaaliturvan ja verotuksen erilaisilla uudistuksilla on pyritty viime vuosien aikana vähentämään perheiden köyhyys- ja tuloloukkuja.

Päivähoito. Päivähoito on yksi tärkeimmistä perheille suunnatuista palveluista. Kunnan järjestämään päivähoitoon on oikeus kaikilla alle kouluikäisillä lapsilla vanhempainrahakauden päätyttyä. Kunnan tehtävänä on järjestää päivähoitoa siinä laajuudessa ja sellaisin toimintamuodoin kuin sitä tarvitaan. Alle kouluikäisten on mahdollista saada myös ympärivuorokautista hoitoa vanhemman kolmivuorotyön tai opiskelun vuoksi, mutta lapsen mennessä kouluun vuorohoitoa ei enää tarjota. (Päivähoito on hoitoa, kasvatusta ja opetusta 2013.)

Päivähoidon järjestelyihin vaihtoehtoja tuo yksityinen päivähoito sekä kunnan, seurakunnan ja järjestöjen kerho- ja leikkipuistotoiminta sekä avoin varhaiskasvatus-toiminta. Päivähoidosta perittävä päivähoitomaksu määräytyy perheen tulojen ja koon mukaan. (Päivähoito on hoitoa, kasvatusta ja opetusta 2013.) Kokopäivähoidon kuukausimaksu on perheen ensimmäiseltä lapselta enimmillään 264 euroa kuukaudessa ja ikäjärjestyksessä seuraavalta lapselta 238 euroa kuukaudessa.

Yksityinen päivähoitomaksu määräytyy palveluntarjoajan hinnoittelun mukaan, mutta siihen on mahdollista hakea yksityisen hoidon tukea. (Päivähoitomaksut 2014.)

Sosiaaliturva. Suomen sosiaaliturvan piiriin kuuluvilla vanhemmilla on oikeus Kansaneläkelaitoksen myöntämiin etuuksiin sekä perhevapaisiin. Lapsiperheen etuuksiin kuuluvat muun muassa äitiysavustus, erityisäitiysraha, kotihoidon tuki, yksityisen hoidon tuki, joustava ja osittainen hoitoraha, elatustuki, erilaiset tuet lapsen sairastaessa sekä adoptiotuki. (Lapsiperheen tuet.) Lisäksi työttömänä oleville vanhemmille maksetaan Suomessa äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa toisin kuin useimmissa muissa maissa. Perheet saavat myös lapsen hoitotukea, joka on käytössä Suomen lisäksi vain muutamissa maissa. (Kari & Markwort 2008, 20, 25.) Yksinhuoltajat saavat myös korotetun lapsilisän ja elatustukea (Yhden vanhemman perhe 2012.) Viimesijaisena toimeentulon muotona yksinhuoltaja voi saada perustoimeentulotukea ja sen lisäksi täydentävää toimeentulotukea erityismenoihin, kuten lasten harrastus- ja päivähoitomenoihin (Toimeentulotuki 2014.)

Karlingin ym. (2008, 36) mukaan lastensuojelulla turvataan lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Lapsen oikeudet turvataan tukemalla heidän vanhempiaan ja huoltajiaan kasvatustehtävässä ja järjestämällä ehkäisevää sekä lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua. Yksinhuoltajaperheelle erityisesti avohuollon tukitoimet tuovat tukea ja apua arkeen. Avohuoltoon kuuluvat esimerkiksi lapsen ja tämän perheen tukeminen ongelmatilanteen selvittämisessä, lapsen tukeminen koulunkäynnissä, harrastuksissa sekä läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä. Myös tukihenkilö- ja tukiperhetoiminta ovat lastensuojelun avohuollon palveluita. Avohuollon tukitoimena perhettä voidaan tukea muun muassa vertaistukitoiminnalla, loma- ja virkistystoiminnalla sekä muilla perhettä tukevilla palveluilla. (Karling ym. 2008, 36.)

Hakovirran (2006, 112) ja Järvisen ym. (2007, 85–86) mukaan perhetyöntekijä voi työskennellä perheen kotona tukemalla vanhemmuutta ja arjen sujuvuutta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Hakovirta (2006, 112) mainitsee perhetyöntekijän opettavan arjen vastuunkantoa, jonka myötä vanhempi oppisi ottamaan vastuuta myös lapsesta. Perhetyön tarpeen taustalla on useasti äidin puuttuva sosiaalinen

tuki tai väsyminen lasten huolehtimiseen ilman toisen vanhemman apua. Myös äkillinen kriisitilanne perheessä voi johtaa perhetyön asiakkuuteen. Perhetyön tekemisellä pyritään välttämään lasten huostaanotto lastensuojelulaitokseen tai sijaishuoltoyksikköön.

Kotipalvelu. Kunnan järjestämää kotipalvelua lapsiperheille voidaan pitää erittäin tehokkaana ennaltaehkäisevänä työnä (Lapsiperheiden kotipalvelu ja ehkäisevä toimeentulotuki 2012). Siksi jokaisen kunnan tehtävänä on huolehtia sosiaalipalvelujen järjestämisestä asukkailleen. Kotipalvelua toteutetaan yhdessä perheen ja yhteistyötahojen kanssa, ja sen tarkoituksena on tukea vanhemmuutta ja arjessa selviytymistä. Perheen omien voimavarojen vahvistaminen on kotipalvelun perimmäisin tarkoitus. Konkreettisesti se opastaa koko perhettä lasten- ja kodinhoidossa. Kotipalveluja annetaan erilaisten syiden perusteella, kuten alentuneen toimintakyvyn, perhetilanteen, sairauden tai vamman perusteella niille, jotka tarvitsevat apua selvitäkseen arkipäivän asioista.

5.2 Järjestöjen ja yhdistysten tarjoama vertaistuki

Lakisääteisten palveluiden lisäksi perheiden tukena ovat järjestöt, jotka tarjoavat perheille erilaisia palveluita sekä mahdollisuuksia verkostoitua ja saada vertaistukea samassa elämäntilanteessa olevilta (Kyrönlampi-Kylmänen 2001, 44). Suomessa toimii valtakunnallinen yksinhuoltajien järjestö Yhden Vanhemman Perheiden Liitto, jonka yhdistykset järjestävät ympäri Suomea erilaista toimintaa yksinhuoltajille. Toiminnan tarkoituksena on muodostaa yksinhuoltajalle turvaverkosto, auttaa vanhempia jaksamaan ja ratkaisemaan arkeen liittyviä asioita, tarjota ertoryhmiä ja olohuonetoimintaa. Yhdistykset tarjoavat myös tuettuja lomiam sekä tukipuhelintoimintaa. (Mukaan toimintaan.)

Äitien vanhemmuuden ja elämänhallinnan tukemiseen voi hakea apua myös Ensi- ja turvakotien liitosta, joka on valtakunnallinen kansalais- ja lastensuojelujärjestö (Ensikodit). Yksin odottavien on mahdollista saada tukihenkilö synnytykseen, ja ensikotiin voi tulla odotusaikana tai yhdessä vauvan kanssa. Tukea oman elämän hallintaan voi saada myös ensikodista lähtemisen jälkeen kotiin tehtävän toimin-

nan kautta. Tätä varten voi saada maksuapua oman kunnan sosiaalivirastosta. Tukiperhetoiminnan (2014) mukaan perhe voi saada suunnitelmallista tukiperheitä tukihenkilötoimintaa, joka on avohuollon tai ehkäisevän lastensuojelun tukitoimi. Sen tarkoitus on auttaa perhettä selviytymään silloin, kun vanhempien omat voimavarat ovat vähissä. Tukiperheenä voi toimia millainen perhe tahansa, kunhan perheenjäsenillä on aikaa ja joustavuutta kohdata erilaisuutta ja vaikeuksia. Tukiperhe voi ottaa lapsen tai lapset luokseen sopimuksen mukaan yhtenä tai kahtena viikonloppuna kuukaudessa.

5.3 Lähiyhteisön merkitys

Hyypän (2005, 7–8, 13) mukaan yhteisön erityisominaisuuksia kuvaava sosiaalisen pääoman käsite on ollut noin kymmenen viimeisen vuoden ajan keskustelun aiheena. Sosiaalisen pääoman positiivisista vaikutuksista terveyteen on vallinnut yksimielisyys tutkijoiden keskuudessa. Hyypä kuvaa sosiaalista pääomaa yhteisön ominaisuudeksi, jolla tarkoitetaan yhteisön yhteenkuuluvuuden tunnetta. Nivala (2008, 50) mainitsee yhteenkuuluvuuden koostuvan vuorovaikutuksesta, yhteisestä jaetusta kulttuuriperinnöstä ja ideologiasta.

Sosiaalinen tuki sekä sosiaaliset verkostot ovat voimavaroja, joiden olemassaolo voi lisätä yksilön hyvinvointia, lieventää stressin tuomaa ahdistusta sekä tuoda turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunteita. (Järvinen ym. 2007, 112; Järvikangas & Härkäpää 2004, 90–91; Hyypä, Joutsenniemi, Martelin & Nieminen 2009) Ne antavat myös mahdollisuuden saada konkreettista apua elämän kriisitilanteissa. Järvikankaan ja Härkäpään (2004, 91) mukaan sosiaaliset verkostot kuvaavat sosiaalisten kontaktien määrää ja niiden tiheyttä. Sosiaalinen tuki puolestaan kuvastaa saadun tuen laatua, oli se sitten konkreettista, emotionaalista tai tiedollista. Sosiaalista tukea voi saada kaikista sosiaalisista suhteista, niin ystäviltä kuin viranomaisiltakin (Järvinen ym. 2007, 112; Järvikangas & Härkäpää 2004, 90). Järvikankaan ja Härkäpään (2004, 90–91) mukaan sosiaalista tukea voidaan jaotella sen alkuperän mukaan. Perheeltä saatu tuki on primääristä, ystäviltä saatu tuki sekundääristä ja tertiääriseksi kutsutaan viranomaisten tarjoamaa tukea.

Laineen (2005, 140–141, 161) mukaan ihmisellä on kaikissa elämänkaaren vaiheissa tarve läheisiin ihmissuhteisiin. Ihminen tarvitsee kuitenkin perhesuhteiden lisäksi myös muita ihmissuhteita, kuten ystäviä, sukulaisia, koulu- ja työkavereita sekä naapureita. Ihmissuhteiden myötä emotionaaliset sekä sosiaaliset tarpeet täyttyvät. Ystävyysuhteet tarjoavat ihmiselle hyväksytyksi tulemistä, yhteenkuuluvuuden ja toveruuden tunnetta sekä emotionaalista turvallisuutta. Hyvien ihmissuhteiden puute voi aiheuttaa yksinäisyyttä, joka koetaan yleisesti epämiellyttävänä ja ahdistavana, vaikkakin se on aina jokaisen oma subjektiivinen kokemus. Vuorovaikutussuhteiden kautta ihminen saa henkistä tukea, uusia ihmissuhteita, erilaista tietoa sekä aineellista apua ja palveluita. Hyypän ym. (2013) mukaan eri elämänvaiheissa toisilta saatu tuki edistää yksilön terveyttä. On myös todettu, että sosiaaliset ihmiset voivat keskimääräistä paremmin kuin vähemmän sosiaaliset. Erityisesti yksinhuoltaja kaipaa sosiaalisia suhteita elämässään, koska hänellä ei ole puolisoa tukena. Tuen määrä ei korvaa laatua, sillä yksikin hyvä ihmissuhde voi tarjota riittävästi tukea.

Kyrönlampi-Kylmäsen (2010, 44) mukaan perheet voivat nykyään asua hyvinkin pitkän matkan päässä sukulaisistaan tai eivät ole tekemisissä näiden kanssa eivätkä näin ollen saa heiltä tukea ja apua tarpeen tullen. Jos totaaliyksinhuoltaja on tilanteessa, jossa lähisukua ei syystä tai toisesta ole, korostuu ystävien sekä yhteisöjen tuki. Sosiaalisten verkostojen ylläpito on merkittävää henkisen jaksamisen sekä käytännön avun kannalta. Järvisen ym. (2007, 113) mukaan ihmiselle tärkeät henkilöt voivat auttaa yksilöä käyttämään omia voimavarojaan tehokkaasti ja selviämään arjen haasteista. Järvikangas ja Härkäpää (2004, 91) toteavat, että sosiaaliset verkostot saattavat kuitenkin heikentyä hetkellisesti tai jäädä kokonaan pois, kun perhettä kohtaa jokin kriisi, kuten avioero, vaikka nimenomaan elämän kriisitilanteiden hetkellä sosiaalinen tuki olisi erityisen merkittävää myös kriisistä toipumisen kannalta. Kun tarjolla on sosiaalista tukea vaikean elämäntilanteen hetkellä, on toipuminen nopeampaa. Sosiaalisella tuella voi kuitenkin olla myös negatiivisia vaikutuksia. Tuen saaja voi kokea menettävänsä mahdollisuuden vaikuttaa tai tulla riippuvaiseksi saamastaan tuesta ja pelätä sen loppumisen aiheuttamaa pärjäämättömyyttä.

Vilkkumaan (2010) mukaan vertaistuen merkitys korostuu myös silloin, kun yksinhuoltaja on täysin ilman läheisten tukea. Vertaistukea voi saada ohjatusti erilaisten ryhmien kautta. Myös sosiaalinen media on tuonut mahdollisuuksia saada tukea samassa elämäntilanteessa olevilta esimerkiksi keskustelupalstoilla. Karling ym. (2008, 55) kirjoittavat, että Suomen evankelisluterilaisen kirkon ja seurakuntien kautta lapsiperheiden on mahdollista saada yhteisöllistä tukea ja osallistua erilaiseen toimintaan, kuten leireille ja kerhoihin. Seurakunnan diakoniatyöntekijöiltä saa myös halutessaan keskusteluapua ja tarpeen vaatiessa ruoka- ja taloudenhoitoapua.

Sosiaaliset suhteet ovat tärkeitä myös lapsen kehityksen kannalta. Pulkkinen (2002, 112–113) mukaan lapsi tarvitsee sellaisen yhteisön, jossa hän saa huomiota, hänen saavutuksensa tunnustetaan ja jossa hänen ystävyyssuhteensa pääsevät muodostumaan. Vuorovaikutus on lapselle tärkeää, koska silloin hän oppii ymmärtämään ja hallitsemaan tunteitaan sekä ymmärtämään myös toisten tunteita. Sosiaalisten taitojen heikkous on uhka lapsen sosiaaliselle kehitykselle. Se aiheuttaa helposti hyljeksintää sosiaalisissa ryhmissä tai ongelmia opettajan kanssa.

Törrösen (2012, 139–141) mukaan lasten isovanhemmilla on usein erityisen läheinen ja kiinteä vuorovaikutussuhde lastenlastensa kanssa. Isovanhemman ja lapsen yhteys on myös tunnesuhde, ja siihen liittyy molemmanpuoleista kiintymystä, rakkautta sekä hellyyttä. Usein lastenlasten hyvinvoinnista huolehtiminen antaa vanhemmille ja isovanhemmille yhteisen tavoitteen, joka vahvistaa myös heidän välistä sitoutumistaan ja kiintymystä. Isovanhempien lisäksi muita monelle lapsiperheille tärkeitä ihmissuhteita ovat sisarukset, kummit, ystävät ja naapurit.

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyön tarkoituksena on selvittää, millaisena alle kouluikäisten lasten totaaliyksinhuoltajaäidit kokevat arjen ja vanhemmuuden ja mitkä tekijät auttavat heitä selviämään mahdollisista haasteista. Työn tavoitteena on tuoda esiin totaaliyksinhuoltajaäitien kokemuksia täydentämään kuvaa totaaliyksinhuoltajuudesta. Tässä luvussa tarkastelemme tutkimusmenetelmään ja tutkimuksen toteuttamiseen liittyviä vaiheita sekä tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

6.1 Tutkimusmenetelmän valinta

Valitsimme empiiriseksi tutkimusmenetelmäksi kvalitatiivisen eli laadullisen tutkimusmenetelmän. Halusimme saada mahdollisimman monipuolista ja yksityiskohtaista tutkimusaineistoa totaaliyksinhuoltajien vanhemmuudesta ja arjesta, joten mielestämme vuorovaikutuksellisesti tapahtuva haastattelu sopi parhaiten. Tiittulan ja Ruusuvuoren (2010, 25) mukaan osapuolet ja haastattelun tarkoitus vaikuttavat haastattelun onnistumiseen. Vuorovaikutteisessa haastattelutilanteessa voi syntyä etäisyyttä omista asioista keskusteltaessa mutta on mahdollista luoda myös yhteisyyttä, joka auttaa saavuttamaan haastattelun päämäärän.

Vilkan (2005, 97, 100) mukaan kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän avulla tehdyssä tutkimuksessa tarkastellaan merkityksiä, joita esiintyy ihmisten välisissä sosiaalisissa suhteissa. Tavoitteena ovat ihmisten omat kuvaukset koetuista asioista ja todellisuudesta. Tutkimuksemme perustuu kokemukselliseen tietoon, joten kvalitatiivisen menetelmän valinta tuntui tarkoituksenmukaiselta tässä tutkimuksessa. Hirsjärven, Remeksen ja Sajavaaran (2009, 161) mukaan laadullisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata todellista elämää mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyrkimyksenä ennemminkin etsiä tosiasioita kuin todentaa jo olemassa olevia väittämiä. Toisaalta Alasuutari (2011, 114–115) erottaa tutkimuksen fakta- ja näytenäkökulmat. Faktanäkökulmassa tutkimusaineisto sisältää totuudenmukaista tietoa ulkopuolisesta todellisuudesta. Näytenäkökulmassa aineistoa pidetään sen sijaan heijastumana tutkittavan todellisuudesta eikä

olennaista ole tiedon totuudenmukaisuus. Riippumatta siitä, edustaako näyte hyvin vai huonosti kokonaisuutta, sen antama tieto ei koskaan ole virheellistä. Vaikka kvalitatiivisen tutkimuksen tuloksista ei voi tehdä yleistäviä johtopäätöksiä, Hirsjärvi, Remes & Sajavaara (2013, 182) toteavat, että yksittäisen tapauksen riittävän yksityiskohtainen tarkastelu nostaa usein esiin sellaisia merkityksellisiä seikkoja, jotka toistuvat myös yleisellä tasolla.

Käytimme tutkimuksessa teemahaastattelua, joka on lomakehaastattelun ja keskustelunomaisen avoimen haastattelun välimuoto. Vaikka teemahaastattelussa aihepiiri on ennalta määritelty, haastattelun aikana on mahdollista muokata kysymysten järjestystä ja muotoa tilanteen mukaan. (Hirsjärvi ym. 2013, 208–209.) Mielestämme teemahaastattelun väljyys mahdollisti tutkimuksessamme keskustelun luontevan etenemisen ja tarvittavien aihepiirien käsittelyn.

6.2 Tutkimuksen aineiston kerääminen

Vilkan (2005, 97, 100–101, 104) mukaan kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän tutkimusaineistoa voidaan kerätä monella tavalla, joista eräs käytetyimpiä on haastattelu. Haastattelun aikana haastattelijan on mahdollista varmistaa, että haastateltava ymmärtää esitettyjen kysymysten sisällön. Haastattelutapoja on erilaisia, mutta kaikissa haastattelutavoissa on aina kyse järjestelmällisestä tiedonkeruusta. Kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän eri haastattelumuotoja ovat esimerkiksi lomakehaastattelu, teemahaastattelu ja avoin haastattelu. Teemahaastattelu, toisin sanoen puolistrukturoitu haastattelu, on yleisimmin käytetty tutkimushaastattelumuoto. Teemahaastattelun tarkoituksena on poimia tutkimusongelmasta keskeisimmät teemat, joita haastattelussa olisi välttämätöntä tutkia, jotta saataisiin vastaus tutkimusongelmaan. Merkityksellistä ei ole teemojen käsittelyjärjestys, vaan tavoitteena on saada aineistoa jokaisesta teema-alueesta. Valitsimme teemahaastattelun tutkimusaineiston keräysmenetelmäksi, sillä koimme sen aiheemme luontevaksi sopivaksi. Päädyimme tekemään haastattelut yksilöhaastatteluina, sillä tutkimusaiheemme sensitiivisyys olisi saattanut olla esteenä haastateltavien avoimuudelle ryhmässä. Halusimme myös varmistaa, että haastateltava keskittyy pohtimaan elämäntilannettaan luottamuksellisessa ilmapiirissä.

Sovimme yhteistyötahomme kanssa, että laatimamme saatekirje (LIITE 1) julkaistaan sosiaalisessa mediassa. Vastausaikaa oli muutama viikko, jonka aikana saimme neljä yhteydenottoa. Kerroimme yhteyshenkilöllemme tarvitsevamme vielä lisää haastateltavia. Tämän jälkeen yhteydenottoja tuli neljä. Tarvittava määrä oli tässä vaiheessa koossa, mutta alettuaamme ehdottaa ilmoittautuneille tarkempia haastatteluajoja, emme saaneet kolmelta enää vastauksia viesteihin. Näin ollen jouduimme etsimään edelleen lisää haastateltavia pois jääneiden tilalle. Tutkimuksestamme julkaistiin vielä yksi ilmoitus, jonka seurauksena saimme kolme uutta yhteydenottoa. Toukokuun alkuun mennessä olimme saaneet tarvittavan määrän haastatteluun ilmoittautuneita. Haastattelimme kahdeksaa totaaliyksinhuoltajaäitiä vuoden 2014 huhti-toukokuun aikana. Halusimme tehdä haastattelut ensisijaisesti kasvotusten. Tämä osoittautui kuitenkin haastavaksi pitkien välimatkojen takia, joten päädyimme tekemään osan haastatteluista Skype:n avulla.

Ennen ensimmäistä haastattelua testasimme haastattelurunkomme toimivuutta yhdellä yksinhuoltajalla. Testihaastattelun myötä päädyimme kuitenkin muuttamaan hieman teemahaastattelun teemojen järjestystä ja selkeyttämään muutamia lauserakenteita. Siirsimme perhe- ja vanhemmuusteeman haastattelun alkuun heti arkea käsittelevän teeman jälkeen, koska järjestys oli mielestämme loogisempi. Teimme yhden haastatteluista yhdessä kirjaston tiloissa. Tämän haastattelun jälkeen lisäsimme haastattelurunkoon vielä muutamia kysymyksiä, jotka tulivat esiin haastattelun aikana. Kysymyksiä lisäsimme arjen haasteista, harrastuksista ja vapaa-ajasta, ansiotyöstä, rahan säästämisestä ja rahankäytön suunnittelusta. Loput haastattelut teimme yksin, kolme Skype:n välityksellä ja neljä kasvotusten haastateltavien kotona. Olisimme halunneet toteuttaa haastattelut neutraalissa ympäristössä, kuten julkisissa tiloissa, mutta emme löytäneet riittävän rauhallisia tiloja tutkimuksemme sensitiivisen aiheen käsittelyyn. Kasvotusten tehdyt haastattelut päädyttiin tekemään haastateltavien kotona.

Kaikki haastattelut oli tehty toukokuun loppuun mennessä ja haastatteluiden litteroinnit teimme kesän 2014 aikana. Vilkan (2005, 115–116) mukaan tutkimusaineiston keräämisen jälkeen tutkimusaineisto on muutettava muotoon, jossa sitä voidaan analysoida. Nauhoitettujen haastatteluiden kohdalla tämä tarkoittaa äänitallenteiden muuntamista tekstimuotoon. Tätä työvaihetta kutsutaan litteroinniksi.

Litterointi on tutkijan vuoropuhelua tutkimusaineiston kanssa, ja se helpottaa tutkimusaineiston analysointia. Litteroinnin on vastattava täysin haastateltavien tuottamaa puhetta. Haastateltavien puhetta ei saa millään tavoin muuttaa eikä muokata litteroinnin yhteydessä. Tutkijan tulee kertoa, kuinka tarkasti litterointi on suoritettu, sillä tutkimuksen aineiston luotettavuus kärsii epätarkasta raportoinnista. Päädyimme litteroimaan haastattelut kokonaisuudessaan sanasta sanaan. Jätimme pois ainoastaan täysin aiheesta poikkeavat puheet, kuten äidin ja lapsen väliset keskustelut.

6.3 Aineiston analysointi

Puusan ja Juutin (2011, 114–116) mukaan tutkimusaineiston analysointi on merkittävä osa tutkimusprosessia. Aineiston analysoinnissa on kyse siitä, että saadaan luotua kerätystä aineistosta mielekäs kokonaisuus, jonka avulla voidaan tehdä johtopäätöksiä tutkittavasta ilmiöstä. Jotta kerätystä aineistosta voitaisiin luoda uutta teoriaa tai tuottaa uutta tietoa, täytyy analyysivaiheessa noudattaa erityistä tarkkuutta. Vilkan (2005, 139–140) mukaan sisällönanalyysi on laadullisen tutkimusmenetelmän metodi, jonka avulla etsitään aineistosta merkityssuhteita ja merkityskokonaisuuksia. Päädyimme toteuttamaan opinnäytetyömme analysoinnin sisällönanalyysinä, sillä uskoimme saavamme siten tämän tutkimusotoksen tuloksista jäsennellyn ja kattavan kokonaisuuden. Puusan ja Juutin (2011, 117) mielestä sisällönanalyysissä aineisto luokitellaan selkeään ja tiiviiseen muotoon. Tutkijan tulee kuitenkin huolehtia siitä, että aineiston informaatio säilyy muuttumattomana. Aineiston tiivistäminen ja pelkistäminen on myös välttämätön työvaihe, koska aineisto on käsittelemättömänä liian hajanaista. Analyysissä on keskityttävä siihen, että tulkinta on totuudenmukainen ja uskottava.

Puusan ja Juutin (2011, 120) mukaan tutkimusaineisto ryhmitellään johdonmukaiseksi uudeksi kokonaisuudeksi. Tästä työvaiheesta voidaan käyttää myös nimitystä teemoittelu. Ryhmittelyssä jokainen ryhmä nimetään sen sisältöä parhaiten kuvaavalla yläkäsitteellä. (Vilka 2005, 139–140) Ryhmittelyistä muodostuu käsitteitä, luokitteluja tai teoreettinen malli. Saadun tuloksen kautta yritetään ymmärtää merkityskokonaisuutta. Ryhmittelimme tutkimusaineistomme viiteen teemaan väri-

koodien avulla. Luokittelun jälkeen tarkastelimme jokaisen teeman sisältä löytyviä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. Puusan ja Juutin (2011, 122–123) mukaan järjestely aineisto ei kuitenkaan ole vielä tutkimuksen lopputulos. Aineiston luokittelun tulokset analysoidaan ja esiin nousseet merkitykset kootaan selkeäksi kokonaisuudeksi. Selkeytimme saatuja tutkimustuloksia kuvion (Kuvio 2) avulla.

6.4 Eettisyyden ja luotettavuuden arviointi

Puusan ja Juutin (2011, 153) mielestä hyvään tutkimuskäytäntöön kuuluu tutkijan oma arviointi tutkimuksen luotettavuudesta. Laadukas tutkimus edellyttää ehdoton-ta luotettavuutta. Vilkka (2005, 161) tarkentaa, että tutkimuksen luotettavuudella tarkoitetaan tulosten tarkkuutta. Tulokset ovat tarkkoja, kun tutkimus ei anna satumanvaraisia tuloksia ja mittaustulokset ovat toistettavissa. Tämän takia tuloksia ei pidä yleistää niiden pätevyysalueen ulkopuolelle. Kun tutkittu otos edustaa perusjoukkoa ja mittaamisessa on mahdollisimman vähän satunnaisuutta, voidaan sanoa, että tutkimuksen kokonaisluotettavuus on hyvä. Luotettavuus voi heikentyä satunnaisvirheiden vuoksi. Vastaaja voi esimerkiksi muistaa jonkin asian väärin tai ymmärtää asian eri tavalla kuin haastattelija. Mahdollista on myös, että tutkija tekee virheitä tallentaessaan haastattelua tai litteroidessaan. Tutkijan onkin tärkeää ottaa kantaa mahdollisiin tutkimuksessa esiintyviin satunnaisvirheisiin.

Tutkimuksessamme pyrimme jokaisessa työvaiheessa kiinnittämään huomiota eettisyyteen sekä luotettavuuteen. Olemme perehtyneet aiheemme kirjallisuuteen huolellisesti ja valinneet lähteet kriittisesti. Kirjallisuutta käyttäessämme olemme kirjanneet asiat omin sanoin ja merkinneet lähdetiedot huolellisesti. Olemme myös pyrkineet kuvaamaan tutkimuksemme eri työvaiheet mahdollisimman tarkasti. Pohdittaessa tutkimuksemme toistettavuutta voimme todeta, että jos tutkimus nyt toistettaisiin, olisivat tulokset varmasti suurimmaksi osaksi samanlaisia. Eroavaisuuksia voisi tulla sen takia, että emme haastateltaessa noudattaneet pelkästään haastattelulomaketta, vaan kysyimme myös lisäkysymyksiä, joita meille heräsi haastattelun edetessä.

Tutkimustuloksien luotettavuutta arvioidessamme mietimme olevan mahdollista, että haastateltavien vastauksiin on saattanut vaikuttaa se, minkälaisen kuvan he haluavat antaa haastattelijoille totaaliyksinhuoltajista. Alasuutarin (2011, 146–147) mukaan ihanteellisin tilanne haastattelussa syntyy silloin, kun haastateltava ja haastattelija ovat tasavertaisia osapuolia. Tosin täysin kaikista hierarkioista ja valtasuhteista vapaata haastattelua tuskin on mahdollista saada aikaan. Hirsjärvi ym. (2013, 181–182) kuitenkin huomauttavat, että kvalitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena ei ole etsiä yleistettävää tietoa eikä tilastollista säännönmukaisuutta vaan tavoitteena on ymmärtää tutkittavana olevaa kohdetta.

Hirsjärvi ym. (2013, 25) muistuttavat, että ihmisiin kohdistuvassa tutkimuksessa on selvitettävä, miten henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä heidän osallistumiseensa sisältyy. Tiittula ja Ruusuvuori (2005, 17) sekä Johnsson ja Rowlands (2012, 109) painottavat haastateltavien anonymisyyden turvaamista. Raportoinnin yhteydessä muutetaan tiedot, joista henkilöllisyys voi paljastua. Erityistä huolellisuutta vaaditaan, kun haastatteluaineisto kerätään yksityishenkilöiltä eikä esimerkiksi asiantuntijahaastatteluna, jossa haastateltava voi haluta esiintyä omalla nimellään. Anonymisoinnissa on otettava huomioon, että esimerkiksi paikkakunnan nimen häivyttäminen ei välttämättä pelkästään riitä, vaan tunnistettavuuden peittämiseksi on tarkistettava myös haastattelussa esiintyvät kauppojen, päiväkotien ja tapahtumien nimet (Kuula & Tiitinen 2005, 452). Uusitalon (1999, 31–32) mukaan tutkimustuloksia voidaan käyttää vain niihin tarkoituksiin, joihin on saatu haastateltavan suostumus.

Tutkimusta tehdessämme ennen haastatteluiden aloittamista kerroimme haastateltaville tutkimuksemme tarkoituksesta, haastatteluiden nauhoittamisesta sekä painotimme haastatteluiden luottamuksellisuutta. Kerroimme haastateltaville, että säilytämme haastattelumateriaalin opinnäytetyön työstämisen ajan mutta hävitämme aineiston työn valmistuttua. Raportoidessamme tuloksia hävyitimme aineistosta kohtia, joista haastateltavan tunnistaminen olisi voinut olla mahdollista. Vilkan (2007, 157) mukaan raporttia kirjoitettaessa tulee huomioida, että lukijat eivät ole tietoisia tuloksien taustalla olevista tekijöistä, joten tulokset tulee esitellä selkeästi ja keskittyä olennaisiin asioihin.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa esittelemme tutkimukseemme osallistuneiden haastateltavien taustatietoja sekä tutkimuksemme tärkeimmät löydökset. Käsittelemme tutkimuksemme tuloksia viiden eri teeman kautta, jotka ovat totaaliyksinhuoltajan vanhemmuus, perheen arki, taloudellinen toimeentulo, sosiaaliset verkostot ja oma jaksaminen. Tuomme esille tulokset, jotka koimme merkittävimiksi ja mielenkiintoisimmiksi opinnäytetyömme tutkimuskysymysten kannalta.

7.1 Haastatteluun osallistuneet

Kaikilta haastateltavilta kysyttiin seuraavat perustiedot: ikä, koulutus, ammatti, työtai opiskelutilanne, totaaliyksinhuoltajuuden tausta, parisuhdetilanne, lasten lukumäärä ja iät, asuinkunta, asumismuoto sekä tuloluokka. Haastattelimme tutkimustamme varten kahdeksaa totaaliyksinhuoltajaäitiä. Haastateltavat asuivat eri puolilla Suomea. Haastattelut toteutettiin haastateltavien kotona, kirjastossa sekä Skypen välityksellä. Äidit olivat iältään 24–40-vuotiaita, ja keski-ikäksi haastateltaville muodostui 32,6 vuotta. Haastateltavista kuudella oli yksi lapsi, yhdellä kaksi ja yhdellä äidillä oli kolme lasta. Neljä haastateltavista äideistä on ollut lapsen syntymästä asti yksin, ja neljän haastateltavan suhde lapsen isään on päättynyt viimeistään puolen vuoden kuluessa lapsen syntymästä. Yksi haastateltavista opiskeli, ja muilla oli ammatti. Tulot olivat vuositasolla 10 000–120 000 euroa. Suurimmalla osalla vuositulot sijoittuivat tuloluokkaan 10 000–50 000 euroa. Haastatteluista ottamamme katkelmat on merkitty koodein, joista H tarkoittaa haastateltavaa ja numero haastattelun järjestysnumeroa. Haastattelut on numeroitu satunnaisessa järjestyksessä yhdestä kahdeksaan.

Haastattelukysymyksemme perustuivat tutkimuskysymyksiimme, jotka ovat:

1. Millaisena totaaliyksinhuoltajaäiti kokee vanhemmuuden ja arjen?
2. Mitkä tekijät auttavat totaaliyksinhuoltajaäitiä selviämään arjen haasteista?

7.2 Totaaliyksinhuoltajan vanhemmuus

Totaaliyksinhuoltajana oleminen koettiin monimuotoiseksi. Monet kokivat tilanteen helpommaksi ilman toista vanhempaa, sillä kasvatuseriaatteista ja valinnoista sai päättää yksin. Myös lapsen saavutuksista sai kiittää vain itseään. Yksin oleminen poissulki myös erimielisyydet ja riidat mahdollisen kumppanin kanssa. Haasteelliseksi koettiin kuitenkin suuri vastuun määrä, kodinhoito ja lapsen kasvattaminen yksin, uusien ihmissuhteiden muodostaminen sekä ajan käyttö. Äidit kuvailivat totaaliyksinhuoltajuutta suureksi vastuuksi, jonka hoitaminen vaatii työtä ja josta suoriutuminen on kunnioitettavaa.

Tässä on kyllä niin ku melko iso paletti hoidettavana. Että mulla on ollu luojankiitos vaan kaks lasta, että tietysti ja - Että jos ois enemmän lapsia, niin ois sitte varmaan vielä enemmän sitä haastetta, että kyllä tässä niinku joka ikiselle totaaliyksinhuoltajalle kyllä nostan hattua. Että miten ne jaksaa. (H7)

No mä pääsen ehkä paljon helpommalla osittain kun semmoset naimisissa olevat - mun ei tarvi riidellä kenenkää kans rahasta tai muista menoist - siinä mielessä, mut tietysti se, että oishan se kiva, että joku välillä siivois ja tekis ruokaa. (H3)

Tietää et sit voi nauttii niist hyvistäki puolista kaiken tän rankan vastuun niinku vastapainoks. Täytyy niinku muistaa sit et ne hyvät jutut on sit vaan kans omaa ansiota. (H1)

Alusta asti yksin olleet äidit kokivat totaaliyksinhuoltajuuden luonnollisena ja itsensänselvänä asiana. Muutama haastateltava pohti, että mahdollisen miesystävän yhdistäminen rutiininomaiseen arkeen ja tiiviiseen äiti-lapsisuhteeseen voisi olla jopa haastavaa. Äidit myös harmittelivat sitä, että monet ihmiset eivät ymmärrä, että totaaliyksinhuoltaja voi olla onnellinen ja tyytyväinen perhetilanteeseensa, vaan olettavat, että jokainen haluaisi elää ydinperheessä.

Mulle totaaliyksinhuoltajana oleminen on jotenki kauheen itsestään selvää - sä oot ollu niin pitkää yksin, ni et sä niinku, mä en ehkä, mä en ehkä osaa antaa sille parisuhteelle sellast arvoa. (H6)

Just sekin et että haluasiko lisää ihmissuhteita, et jos joku miesystävä ni - tuntuu just vähän siltä et joku tulee (naurua) häirittemää meijä arkee, että et en tiä millanen tapaus se pitäs olla että, että totaaliyksinhuoltajien haluis. (H8)

Kyllä mä oon kuitenkin ihan tyytyväinen, väsynyt mutta onnellinen. (H3)

Niin silleen että se niinko ärsyttää, että ku ihmiset ei voi niinko ymmärtää, että näinki voi olla niinko, joku voi oikeesti haluta lopulta olla näin (yksinhuoltaja). Mutta tuota kumminki sitte oon siihen kasvanu sitte sillälaila, että mie oon aivan tyytyväinen, ei mulla oo haku päällä enkä mie aina aattele että niinku ydinperheellä ois niinku onnellisempaa elämää kun mulla. Että mie luulen että mulla on monessa kohtaa niinko helpompaa. (H5)

Kysyimme haastateltavilta, millaista tukea yhteiskunnan tulisi tarjota. Monet olisivat kaivanneet enemmän kodinhoitoapua sekä lastenhoitoapua. Yhdellä haastateltavista kävi viikoittain perhetyöntekijä, ja muutamalla oli myös kokemusta perhetyöntekijästä, kun lapsi oli vauvaikäinen. Monet toivat esiin, että he kaipaisivat enemmän tietoa yksinhuoltajille suunnatuista palveluista. Kaiken kaikkiaan avun saaminen koettiin vaikeaksi, ja monilla oli käsitys, että asioiden pitäisi olla erityisen huonosti, ennen kuin apua todella saa. Yksi haastateltavista kertoi, ettei ollut saanut tukiperhettä, vaikka oli sitä hakenut vuosien ajan.

No joo siis kyllä, että siis kaipais sellasta, kotiin ihan sellasta kotipalvelua, että ne tulis tänne siivoamaan ja laittamaan ruokaa ja pesis pyykkiä ja kah-tomaan niitä lapsia tai sitte niinku ihan, ihan siis semmosta kotipalvelua. (H7)

No enemmän siis pitäis ehkä kertoa näistä, että mitä apua vois hakee. Et mun mielestä niinku noita itse yksinhuoltajille on tämmösiä mihin vois mennä. (H2)

Ku jotenki, ku tuntuu et on vaikee saada sitä apuu kaupungilta, et pitäs olla joku ongelmaperhe ennenkö sitä apua saa. (H4)

Vauva-aikahan silloin ois tarvinnu nimenomaan ihan sitä fyysistä apua siihen, kun on ollu väsyny. Et vois nukkua. Sitähän minä en oo tietenkää silloin osannu sitte – niinku tavallaan mistään hakea apua. Että en minä tiiä mistä sitä oisin saanu sitte. Oltiin tukiperhejonossa koko tämän ajan. mutta minä en oo saanu sitä vielä. – Ehkä sitä tukiperhettä niinku oisin edelleenki ottamassa. (H7)

Äidit toivat esiin, että he toivoisivat muilta ihmisiltä samanlaista kohtelua kuin muidenkin perhemuotojen äidit. Toivottiin, että asioista puhuttaisiin suoraan ja kohdeltaisiin tasa-arvoisesti, koska yksinhuoltajuus ei ole enää niin harvinaista.

Ollaan ehkä vähän arkoja toisaalta niin kun kysymään sit näitä asioita, et mites teillä ja sit myös se että että miten he esittää niin kun sitten taas lapselle tän asian että, kun sielläkin tosiaan tehdään isäinpäiväkortteja, ni oli sit

vähän et kelle nyt tehdään tää. – Mun mielest ne vois ehkä olla niinku reippaampia ja kysyä niinku ihan sillai että, että ei sitä tarvii niin kun hiiskua eikä, eikä salailla. (H8)

Kysyimme haastateltavilta heidän ajatuksiaan äitiydestä, ja jokainen koki äitiyden hieman eri tavalla. Osa ei ollut ennen lapsen syntymää suunnitellut hankkivansa lapsia, kun taas yksi haastateltavista oli haaveillut isosta perheestä jo nuorena. Kaikki olivat kuitenkin onnellisia lapsen olemassaolosta, ja se herätti heissä suuria ja positiivisia tunteita. Äiti-lapsisuhde koettiin erittäin tiiviiksi, koska perheen arkeen ei kuulu toista vanhempaa. Yksi äideistä kuitenkin pohti, onko siitä jotakin haittaa lapselle, että he ovat koko ajan lapsen kanssa kahden. Perheen kantaviksi voimiksi koettiin oma lapsi, äidin hyvä mielenterveys, opiskelu, työ sekä ystävät.

Äitinä olo on ihan tosi osa mun identiteettiä. (H1)

No kyllähän se on niin vahva, vahva tunne. Että se on kyllä se olo mikä on ollu vahvinpana niinku siitä asti kun ensimmäinen lapsi on syntynyt. – Niinku se pyyteetön ja varaukseton rakkaus niinku mitä se lapsi osottaa vanhempaa kohtaan, niin onhan se niinku ihan uskomatonta. Ja se on niin semmosta vilpitöntä, että se on niin, niin semmosta kaunista että, että ihan on tosi ihanaa olla äiti, vaikka onki totaaliyksinhuoltaja. Se äiti on, tai äitiys on kyllä tosi ihanaa. (H7)

Sillain niinku tottakai se on maailman tärkein asia, että se niinku tulee kaikesta ensimmäisenä, ja sit kuitenkin, että me ollaan niinku kasvettu tiiviisti yhteen, että meillä voi olla se äitiyden ja kaveruuden raja olla vähän häilyvämpi, mitä monella muulla. (H3)

Kyl mä luulisin et se on, on varmaan toi sitä et se on tommonen tyttö on tosi ihana (nauraa) et se on varmaan se niin kun tää. En vaihtais pois vaikka se on niinku tai et saisin oman vapaa-ajan ja kaiken tämmösen ja niin tota. (H8)

Isän puuttuminen tai vähäinen läsnäolo herätti haastateltavissa erilaisia tuntemuksia. Osa koki huonoa omaatuntoa siitä, että lapsi joutuu kaipaamaan isäänsä, sekä myös vihaa siitä, ettei isällä ole tiivistä suhdetta lapseensa. Kysyimme haastattelussa myös, jääkö heidän mielestään lapsi paitsi jostakin, kun isä ei ole heidän elämässään mukana. Kahta lukuun ottamatta kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että lapsi jää paitsi isä-lapsisuhteesta sekä miehen mallista. Äidit kuitenkin tietoisesti huolehtivat siitä, että lapsi saa miehen mallia omasta lähipiiristään, esi-

merkiksi äidin isästä tai ystävistä. Äidit, jotka olivat sitä mieltä, ettei lapsen isää haluta perheen arkeen mukaan, perustelivat ajatustaan sillä, etteivät he pidä lasten isiä yhteydenpidon arvoisina. Toinen heistä pohti, että arvostuksen puute lapsen isää kohtaan saattaa johtua siitä, että suhde omaan isään on aina ollut huono.

Kyllähän se niinko lapsen puolesta tuntuu ikävältä, että kyllähän hän kaipais ja ois valmis rakastaa isäänsä niinku, niin kyllä mun täytyy sitä niinku ihmetellä, että mitä niinku ihmisen päässä pyörii, että se niinku ei halua olla. Tai siis eihän hän oikeesti tunne omaa lastansa. (H5)

Mä osaan antaa sille tosi vähän arvo sille, sille isälle, tai niin ku mä antaisin sille arvo sillon jos niin kun se ois tavallaan sen arvonen. Sanotaanko näin, mut ehkä just se, niin ku tä on nyt taas vähän tämmönen näin et ku mulla oma suhde mun isään ei oo koskaan ollu tärkeä. (H6)

Sitte toi lapsen isättömyys, no kyllähän se sillai on surullista että ei oo sitä isää, mutta taas (lapsi keskeyttää) sitte taas mä oon koittanu korvata sitä sillä että mul on veli, et lapsella on sitte se eno minkä kanssa on ja sitte pappa vielä on - kanssa niin - Nitten kanssa mahollisimman paljon koittaa sitte viettää aikaa. (H8)

En mää koe sitä sillai (jääkö lapsi paitsi), et se miehen malli tulee sit jostain muualta. (H2)

7.3 Perheen arki

Työssäkävien äitien arkea rytmitti pääsääntöisesti työ, lasten päivähoito ja harrastukset. Arjen koettiin kulkevan omalla painollaan. Haastateltavat kokivat, että työ on tärkeä osa heidän elämäänsä, sillä se takaa elannon sekä antaa tunteen omasta tarpeellisuudesta. Muutama haastateltavista koki työyhteisön tärkeäksi myös sosiaalisuuden kannalta.

No, sujuu ihan hyvin, että arkihan on semmosta, että aamulla herätään ja kiireellä sitten viedään lapsi päiväkotiin ja kiireellä töihin, ja sitten kun ollaan se 8 tuntia töissä niin sitte taas haipakkaa hakeen lapsi päiväkodista ennenkö päiväkoti menee kiinni. Ja sit meillä on harrastuksia aika paljon, et melkein joka päivä joku liikuntaharrastus jommallakummalla. Ja sitten kottiin ja aika äkkiä ne arki-illat menee sitten. (H5)

Arjen haasteiksi koettiin työn ja perheen yhdistäminen, arjen aikataulutus, oma jaksaminen sekä sairastumiset. Tilanteissa, joissa äiti sairastuu, lastenhoidon saaminen koettiin vaikeaksi. Monet toivat esille myös sitä, kuinka haastavaa on,

kun lapsi täytyy aina ottaa joka paikkaan mukaan. Osa lasten kanssa alusta asti yksin olleista äideistä totesi, että arjen haasteet eivät varsinaisesti ole haasteita vaan osa arkea. Äiti, joka oli ollut suhteessa lapsen syntymän jälkeen hetken aikaa, mutta sitten eronnut, koki arjen haasteellisemmaksi kuin muut äidit. Erityisen haasteelliseksi hän koki arjen aikataulutetut tapahtumat.

Että kyllä tässä on ongelmana, että miten sitä saa itensä riittämään ja tavallaan kaikkien tarpeet tyydytettyä että, että se on vaikeaa siinä on jäänyt kaikki nää kymmenen vuotta, en kyllä itteeni oo hoitanu koko aikana. Että sitten on aina itteni antanu sille, että oon niinku lapsia varten. (H7)

No se on kyllä kaikista hankalin (jos sairastuu). Se kyllä täytyy sanoa, että se on niinku se tuota mihin tää, missä kohtaa tää perhemuoto on tosi hauras, että jos ite sairastuu niin sittenhän ei pysty hoitaa lasta itte, mut sit on kumminki, sit ei oo mihin paikkaa mihin viedä niin sitte lapsi käytännössä kattoo jotain dvd:tä tai pelaa peliä, jotain. Et tylsistyy. (H5)

Mä oon aina tottunu tekee asiat yksin ja ite, nii nii, ni mä ehkä niinku kohtaan ne, niin ku niit haasteita vasta sillon ku mä tuun verraneeksi omaa elämääni muiden ihmisten elämään, et mä en niin ku ehkä koe niitä sillee haasteina tehdessäni. (H6)

Emmä koe, et et meil ois mitään haasteita. Tää o meijän elämää ja on aina ollu. (H4)

No siis päivittäin. Justiin se ku joka paikkaan pitää ottaa lapsi mukaan. Se on tosi haastavaa kyllä. Varsinki jos on aikataulutettu, et jossain täytyy olla tiettyyn aikaan, ja sitte siihen täytyy ottaa pari kolme tuntia ja enemmän sitä aikaa mitä normaalisti. (H2)

Kysyttäessä, kuinka äidit selviytyvät arjen haasteista, mainittiin merkittäviksi asioiksi oma asennoituminen sekä lähiverkosto. Oman lapsen olemassaolo auttoi myös jaksamaan arjessa.

No varmaan päällimmäisenä on se oma asenne. Että minä oon niinku kuitenkin tosi positiivinen ja niinku haluan nähdä sen niinku sen hyvän siinä. Ja se niinku on että minulla on hyvä tukiverkko (H7)

Se oma lapsi, joka antaa myöskin sitä iloa ja voimaa (H5)

Suurimmalla osalla haastateltavista oli jokin harrastus. Yleisimpiä harrastuksia olivat liikunta ja yhdistystoiminta. Yhtä lukuun ottamatta kaikilla harrastavien äitien lapsilla oli myös harrastus. Yksi äideistä koki, ettei aika riitä omiin harrastuksiin.

Joo mä käyn kerran tai kaks, öö viikossa ilmajoogassa aamusin ennen työpäivää ja se on tosi ihana hengähdysvetki. (H1)

Ja sitte se pieni vähä oma aika on siinä kerran viikkoon, ni sen haluaa käyttää sitte mielummin jokin muuhun - et vaikka levätä tai siivota tai jotain mitä ei pysty todellakaan lapsen kans tekemään. (H2)

Kaikkien äitien vapaa-aika painottui iltaan, kun lapset menivät nukkumaan. Yhtä lukuun ottamatta kaikki kokivat, että omaa vapaa-aikaa oli vähän. Kuitenkin vain muutama kertoi haluavansa enemmän vapaa-aikaa. Vapaa-ajan järjestäminen koettiin vaikeaksi lapsen hoidon järjestämisen takia.

Sitten hän siinä kaheksan-yheksän maissa menee nukkumaan, ja sit mulla on omaa vapaa-aikaa ja siihen asti kun menee nukkumaan, että jos raaskii kymmeneltä mennä (nauraa) sit sitä on tunti, joskus ei raaski niin sit menee vasta 12nukkuu. (H5)

Noo siis aina ku oon kotona, ni lapsi on tietty kans. Et ei mulla oo varsinaisesti mitää omaa vapaa-aikaa (H4)

No kenellä pienen pienen lapsen äidillä ois tarpeeks, et ei sitä tarpeeks tietenkää oo, ja kyllä seki ehkä vähän riippuu et joskus, joskus jurppii et se on aina niin järjestelyiden takana, ja aina sekää ei onnistu. (H1)

7.4 Sosiaaliset suhteet

Haastatteluhetkenä ollut sosiaalinen verkosto koettiin pääsääntöisesti riittäväksi. Sosiaaliset verkostot koostuivat kaikilla omasta lapsuudenperheestä ja ystävistä. Haastateltavat pitivät erityisen tiiviisti yhteyttä omaan äitiinsä. Monilla yhteydenpito oli päivittäistä. Ystävien kanssa osa oli päivittäin tekemisissä, osa kerran tai kaksi kuukaudessa. Ystävyys-suhteiden koettiin vähentyneen lapsettomien ystävien kanssa oman lapsen synnyttyä.

Äiti, hänen kanssaan niinku, no - melkein joka päivä, ei ehkä ihan, käytännössä päivittäin. Sitten minun sisko ja hänen kanssaan olen kans melkein päivittäin yhteyksissä. (H7)

Ää noo vähentyny on täytyy sanoo et huomattavasti et, et mul on jonku ver-ran lapsettomia ystäviä, ni ehkä niiden kans tosiaan on, on tilanne muuttu-nu, et ei heidän kaa nähdä eikä soitellakaan niin usein mutta - Varmaan semmonen kolme-neljä henkee on sellasia, mutta ehkä sillai kerran kuu-kaudes, kerran kahes kuukaudes soitellaa ja muutaman kerran vuodes nähdään. (H8)

Suurin osa kertoi myös vertaistuen olevan tärkeä osa omaa sosiaalista verkostoa. Moni osallistui järjestettyihin vertaistukiryhmiin. Niistä koettiin saatavan hyviä neu-voja, ja muutama haastateltavista koki, että omasta totaaliyksinhuoltajuudesta on helpompi puhua muille samassa tilanteessa oleville. Monilla oli myös muita to-taaliyksinhuoltajia ystäväpiirissään.

Ja sitten on, se on kans, et sitten on musta tärkeätä, että on niitä henkilöitä jotka on niinku, joilla on samoja kokemuksia elämässä. Just näitä totaaliyk-sinhuoltajat, ja musta tuntuu et mie tunnen niitä tosi paljon, et jotenki niiden kans sitte on heti semmonen läheisempi. Kun pystyy jakamaan ja ymmär-tää, et silleenki on niinku tutustunu, no joihinki silleen että on käyny näissä yksinhuoltajien olohuoneissa tai niissä totaaliyksinhuoltajien tapaamisissa, niin niissä on sitten tutustunu, että on tullu ihan kavereita. (H5)

Tai et ehkä musta on tärkeätä et on toisia totaaliyhärikavereita, et niitä on meillä useampi sellanen kaveri jolla on vaan, tota ihan, joko laps adoptoitu tai samalla tavalla lyhyistä suhteista tai suhteista, jotka on menny poikki en-nenkö raskaus on ollu lopulla niin, et se on musta tärkeätä et lapsi ei koe olevansa ihan outo. (H1)

Ja sit just saa hyviä vinkkejä, et mitä kannattaa tehdä tai kokeilla jotain asiaa. (H2)

Kysyimme, haluaisivatko haastateltavat lisää ihmissuhteita ja jos, niin millaisia. Monet sanoivat, ettei aika riittäisi uusien ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Muutama äiti sanoi osan vanhoista ystävistä jääneen pois lapsen syntymisen myötä. Yksi äideistä kuitenkin olisi halunnut lisää seuraa ajanviettoon kodin ulkopuolelle. Osa äideistä mainitsi kaipaavansa parisuhdetta ja toista aikuista jakamaan arkea.

No en hirveesti kaippaa, kun se on kumminki, kumminki elämä on niin hektis-tä että semmosta kellon perässä juoksemista, että ei oikeen niinku oma energia varmaan riittäis enempään. Meillä on ollu, siis se ei liity tähän yk-sinhuoltajuuteen, vaan niinku ylipäätään tähän työn ja pienten lasten kans-sa elämiseen tai kouluikästen kanssa elämiseen, mie luulen et se on kaikilla tämmöstä. (H5)

Noo, ehkä sanotaan et en mä tiä kaivattaisko me meidän arkeen, mut ehkä enemmän ittee harmittaa et moni kaveri on jääny sitte niinku tippunu vaan pois - mut ei en mä, meillä on tosi tosi hyvä verkosto kyllä olemassa. (H1)

Ehkä ois kaivannu sellasta toista tasavertasta aikuista. – Ehkä sitä kaipais enemmän että ois semmonen parisuhde jossa ois tosi, vois jakaa sen. (H1)

Että semmosii ihmissuhteita ehkä haluis just että, että lähettäis jollai porukalla johonki että, että vaikka Hoploppiin taikka leikkipuistoon tai johonki muuhun, et ku me mennään tosiaan aina kahestaa ni se o vähä sellasta (nauraa) (H8)

Haastateltavat kokivat sosiaalisten verkostojensa merkityksen todella suureksi. Läheiset ihmissuhteet mahdollistavat avun ja tuen tarpeen vaatiessa. Tärkeää oli, että yhteydenpito oli molemminpuolista. Haastateltavat kokivat myös, että lapsi hyötyi perheen sosiaalisista verkostoista. Lapsi oppii olemaan sekä aikuisten seurassa että leikkimään muiden lasten kanssa.

Siis ollaanhan me aina ku nähään, ni nää leikkii kaverukset keskenään ja äidit saa höpötellä iha rauhassa. (H2)

Ihan korvaamaton (ihmissuhteiden merkitys). Elämä ei ois näin helppoa, jos sitä ei olisi. – et tosi onnekaassa tilanteessa ollaan. (H1)

Tosi iso merkitys (ihmissuhteilla). Kyllä. Ja silleen se on kuitenkin niinku molemminpuolista, että sekä minä oon yhteydessä, että sieltä ollaan yhteydessä minnuun. Ja sillätavalla niinku on tärkeitä, on toimivaa. Ehkä ne on jäänykki sit semmoset muunlaiset yhteydenpidot sitte niinku vähemmälle jos se on niinku yksipuolista. (H7)

Niin ku kaikki me tarvitaan apua siis ei niin ku kukaa meist pärjää täs maailmas yksi ja se on ehkä niin ku semmonen oma, oma kasvun kohta siis nimenomaa se et,et myöski se et tajuta se itse. - Annan todellaki arvoa niille ihmisille ketä mun lähellä on. (H6)

Äidit kokivat saavansa tarvittaessa pyytämällä apua läheisiltään. Moni kuitenkin toivoi, että apua saisi välillä pyytämättäkin. Esiin tuotiin, että apua tuli pyydettyä vasta todellisen tarpeen edessä. Silloin omat menot jäivät yleensä toteuttamatta, koska apua ei kehdannut enää pyytää.

Ois hirveen kiva jos joku vaikka ihan niinku spontaanisti joskus ehottais, että hän vois ottaa, tai näin niin saisi aikaa. Niin oishan se mahtavaa, mutta ei

sitä nyt kyllä oo hirveesti tapahtunu. En mie sitten tiä pitäskö sitä vaan niinku pyytää, jotenki tai. En tiedä. (H5)

7.5 Taloudellinen toimeentulo

Keskusteltaessa perheen taloudellisesta tilanteesta suurin osa haastateltavista kuvaili toimeentuloansa sanoilla ”ihan ok” tai ”ihan hyvä”. Tämä tarkoitti suurimmalla osalla sitä, että rahat riittävät pakollisiin laskuihin ja elämiseen, mutta rahaa ei jäänyt mihinkään ylimääräiseen ja tilanne oli tiukka. Lähes kaikki sanoivat, että rahaa voisi olla enemmänkin. Silloin voisi harrastaa enemmän, tehdä vähemmän töitä, matkustella ja ostaa tavaroita muualtakin kun kirpputorilta. Kaksi äitiä puolestaan koki taloudellisen toimeentulonsa hyväksi. Kaikilla haastateltavilla tulot koostuivat ansiotuloista tai kotihoidontuesta, lapsilisästä ja elatuksesta, sekä osalla myös asumistuesta ja toimeentulotuesta.

No niinku äsken sannoin, niin se on tällä hetkellä se on hyvä tilanne, että saadaan laskut maksettua sitten. Semmonen tavallaan ihan ok, että tietysti voishan sitä rahaa enemmänki olla. (H7)

No meillä on hyvä toimeentulo sen takia että mulla on niin hyvätulonen työ. (H5)

Mun palkasta, et ei se, ei muusta (mistä tulot koostuvat). Ja sit tosiaan kunnallinen elatusapu ja lapsilisä, mut thäts it. (H1)

Puolet äideistä suunnitteli tarkasti rahankäyttöään. Tuloista ja menoista pidettiin kirjaa, käytettiin kauppalappuja, ja yhdellä oli käytössään Excel-taulukko. Rahankäyttöä piti suunnitella, että rahat riittävät kuukauden loppuun asti ja ettei rahaa kulu turhiin asioihin. Osa haastateltavista taas ei suunnitellut perheen rahankäyttöä juuri ollenkaan. Näillä äideillä rahaa oli käytössä mielestään hyvin, ja siksi suunnittelua ei niin paljon tarvittu.

Joo, kyl mä. Pitää tosi tarkasti sitä syynätä et miten, ettei mee älyttömyyksiin. Et mut katon tietenki aina et millon mitkäki laskut.(H1)

Itse asiassa pidän ihan tarkkaa exceltaulukko. pysyn sitten kärryillä, että se on ollu ihan välttämättömyys.(H7)

Kysyimme äideiltä myös, jääkö heillä rahaa säästöön. Puolella jäi rahaa säästöön edes jonkin verran. Säästöjä kerättiin yllättäviä menoja ja ulkomaanmatkaa varten. Osa taas ei säästänyt ollenkaan, koska säästämistä ei koettu tarpeelliseksi, rahoista haluttiin nauttia tai rahaa ei vain yksinkertaisesti tullut niin paljon, että mitään jäisi säästöön. Yllättävien menojen sattuessa käytettiin säästöjä tai jos niitä ei ollut, läheiset auttoivat.

Ei jää, tällä hetkellä ei jää yhtään. (H7)

No kyllä mä vähän säästänki, mut emmä tierä, me ollaan vähän sitte semmosia et ollaan aika kovia tuhlaamaankin. Kyl mummielestä me vähän niinku nautitaan elämästä sillalailla, et ehkä niin ku sillai ei oo sitä toista aikusta nii ei oo sitä pistämäs meitä ruotuun. (nauraa) (H3)

Tottakai silloin pitää suunnitella jos halua lähtee vaik jonneki matkalle ja sit sä sun täytyy vähän niin ku säästää jotain vaik lentoja varten tai sellasta, mutta niin ku a-arkipäivisin siis en suunnittele rahankäyttöni juurikaan. (H6)

Yksi äideistä pohti myös tiukan rahatilanteen vaikutusta lapseen. Hän pelkäsi, että lasta saatettaisiin kiusata, jos hänestä näkyy ulospäin, ettei perheellä ole rahaa. Lasta saatettaisiin kiusata myös siitä, että lapsella ei ole varaa harrastuksiin.

Ja sitte sitäki oon miettiny, että miten sitä, jos joku syrjäytyminen, että kun nuo on niin hemmetin raakoja nuo lapset ja nuoret etenki tuolla koulussa, niin raakoja toisiansa kohtaan. Että jos sulla on niinku, että jos susta jotenki näkee ulospäin ettei oo rahhaa, enkä tarkota et pitäs sit just kaikki olla ihan tosi merkkipaatetta ja kaikkee tämmöstä, mutta ylleensä kyllä se näkyy jos sä tulet jossaki tosi vanhoissa vaatteissa. Ja sitte ei oo mittää, ja just tää harrastusasiahan on yks semmonen paaha. Että jos niitä harrastuksia ei oo. (H7)

7.6 Oma jaksaminen

Kaikki haastateltavat kokivat oman jaksamisensa suurimmaksi osaksi hyväksi. Osa kuitenkin toi esiin, että jaksamisessa on vaihtelevuutta. Toisina päivinä tai kausina jaksaa paremmin, toisina huonommin. Yksi haastateltavista kertoi, että kesäaikana jaksaminen on parempaa valoisuuden sekä lapsen kevyemmän pukeutumisen vuoksi. Äidit myös pohtivat sitä, että hetkittäiset huonomman jaksami-

sen kaudet eivät johdu niinkään perhetilanteesta, vaan kaikilla ihmisillä on elämässään ylä- ja alamäkiä. Muutama äideistä myös totesi, ettei ole jaksamisestaan huolissaan, koska tietää tarvitessaan saavansa läheisiltä apua.

Jaksaminen on ihan ok, tottakai kaikil ihmisil on vähän niin ku ylä ja alamäkiä, mutta mä en ikinä oo kokenu et ne jotenki liittyy mun perhetilanteeseen - mutta tota, en oo, en oo sillee omasta jaksamisesta mitenkään huolissani, et ja mä koen kuitenkin sen just et jos esimerkiks tarvisin, ni kyllä mä apua saisin, siihen pitää myös luottaa et apua saa. (H6)

Se vähän vaihtelee, aina välillä tota välillä miettii, et tota kun menee nukkumaan, et onko pakko herätä huomenna (nauraa) et ehkä se on, mä oon itte ajanu itteni tähän tilanteeseen. (H1)

Mutta tota, en oo, en oo sillee omasta jaksamisesta mitenkään huolissani, et ja mä koen kuitenkin sen just et, jos esimerkiks tarvisin, nii kyllä mä apua saisin. Siihen pitää myös luottaa et apua saa. (H6)

Puolet haastateltavista mainitsi liikunnan olevan keino parantaa omaa jaksamista. Muita keinoja olivat lukeminen, television katseleminen, tietokoneen käyttö, ystävi-en tapaaminen sekä juhliminen silloin tällöin. Oma vapaa-aika lapsen nukkumaanmenon jälkeen koettiin myös tärkeäksi oman jaksamisen kannalta. Toisaalta myös riittävää unen saantia korostettiin. Lisäksi kysyimme, miten haastateltavat olisivat vielä voineet lisätä omaa jaksamistaan entisestään. Jaksamisen parantamiseksi äidit olisivat halunneet lisätä liikuntaa, tehdä lyhennettyä työpäivää sekä järjestää enemmän omaa aikaa. Näiden asioiden lisäämistä hankaloitti kuitenkin lastenhoitajan löytäminen ja vapaa-ajan järjestäminen.

Mulle tärkeitä on just iltahetket, et sit kun saan lapsen nukkumaan, et sit mä on niinku, niinku katon jotain tyhmää viidakon tähtösiä telkkarista (nauraa) tai muuta, et joku tunti pari illassa, et niinku siinä pyykinpesun ja astioiden laittelemisen ohessa saan niinku olla hetken ittekseni. Sitä joogaa mä oon harrastanu vasta vuoden, et se on nyt ihan uus juttu. Se on hirveen tärkeä et mä saan sielä käytyä ja nollattua aivot, et jos tunnin ajaks niin se on tärkeitä. (H1)

Nyt niinku arvostaa tosi paljon just sitä, että voi vaikka illalla lukea, ja jotain hyvää kirjaa tai just se että kun saa, saa vaikka pyöräillä töihin niin seki on sit semmonen oma juttu. —Täytyy niinku olla jotain omia juttuja, vaikka ne onki tommosia lyhytkestosia, mutta mutta tota kyllä ne on tärkeitä. (H5)

Monet äidit toivat esiin, että jaksaminen oli huomattavasti huonompaa silloin, kun lapsi oli vauva-ikäinen. Äidit kokivat, että omaa jaksamista huononsi lapsen jatkuva itku ja valvominen, lapsen täysi riippuvuus äidistään sekä se, ettei lapsi suostunut jäämään muille hoitoon. Lapsen ollessa aivan pieni äidit olisivat kaivanneet kotiin sekä lastenhoitoapua että kodinhoidollista apua. Yksi haastateltavista kertoi, että koska lapsen kanssa oli vauva-aikana ympäri vuorokauden yhdessä, kasvoi kynnys avun pyytämiseen erittäin suureksi. Lähes kaikki äidit joiden lapset olivat nyt hieman isompia, totesivat, että nykyään oma henkinen sekä fyysinen jaksaminen on parempaa kuin lapsen ollessa vauva-ikäinen.

Väsyny olin, mut ei niitä aikoja oikeesti kauheesti ees muista (lapsen olessa vauvaikäinen). Se oli vähän semmosta sumussa olemista. (H2)

Sillon vauva-aikana oli 24/7 lapsen kanssa, niin se kynnys pyytää sitä apua niin se kasvo liian korkeeks. Että sitten tavallaan niinku, että mie otan niinku tänne lastenhoitoapua ja menisin elokuviin niin se tuntu hirveen itsekkäältä, ja semmoselta niinku suurin piirtein rikokselta niinku sitä lasta kohtaan. Kun oli tottunu siihen et se tuntu et se ei oo niinku sallittua. (H5)

No tota sillon kyl totaa olis ehkä vielä enemmän kaivannu jotain niin kun, totta tosiaan, kun sillon ihan pienen kans niin just toiset käret olis auttanu mones kohtaa. (H8)

8 YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelemme tekemiämme johtopäätöksiä, jotka pohjautuvat tutkimustuloksiin sekä teoreettiseen viitekehykseen. Haastattelurunkona käytimme teemahaastattelua, jonka kysymykset olimme laatineet tutkimuskysymyksiemme sekä teorian pohjalta. Opinnäytetyömme tarkoitus oli tutkia alle kouluikäisten lasten totaaliyksinhuoltajaäitien vanhemmuutta ja arkea. Halusimme selvittää, millaisia arjen haasteita totaaliyksinhuoltajaäidit kohtaavat arjessaan ja millaisia keinoja käyttämällä he selviävät kohtaamistaan haasteista. Tavoitteena oli tuoda esille yksinhuoltajien kokemuksia ja ajatuksia totaaliyksinhuoltajuudesta. Tutkimustuloksia varten haastattelimme kahdeksaa eri puolilta Suomea olevaa totaaliyksinhuoltajaäitiä.

Seuraavaksi käymme läpi tutkimuksemme johtopäätökset. Noudatamme johtopäätösten jaottelussa haastattelumme viittä eri osa-aluetta, jotka ovat totaaliyksinhuoltajan vanhemmuus, perheen arki, sosiaaliset suhteet, taloudellinen tilanne sekä oma jaksaminen. Tiivistämme tutkimuksemme merkittävimmät tulokset kuvan (Kuva 1) avulla. Sen tarkoitus on tuoda esiin tiiviissä muodossa tutkimuksemme tulokset. Kuvaan olemme koonneet totaaliyksinhuoltajaäidin arkeen ja vanhemmuuteen vaikuttavia asioita. Oikealla puolella ovat asiat, jotka äidit kokivat auttaviksi tekijöiksi arjessa. Vasemmalla puolella puolestaan ovat asiat, joiden äidit kokivat kuormittavan arkea.

Kuva 1. Totaaliyksinhuoltajan arjen vahvistavat ja kuormittavat tekijät (Alkuperäinen piirros Vanninen 2014).

Totaaliyksinhuoltajan vanhemmuus. Haastatteluista ilmeni vahvasti, että totaaliyksinhuoltajuutta ei pidetty mitenkään normaalista poikkeavana, sillä äidit olivat tottuneet elämään ilman toista vanhempaa. He kuvailivat totaaliyksinhuoltajuuden olevan osa heidän omaa elämäänsä. Monet eivät edes osanneet kuvitella arkea, jossa mukana olisi myös toinen vanhempi. Äitien asenteet omaa totaaliyksinhuoltajuuttaan kohtaan olivat positiivisia, ja heillä oli kova tahto pärjätä kuten muutkin äidit. Äidit kokivatkin omalla asenteellaan olevan suuri vaikutus pärjäämiseensä. Pirosen (2011, 52) tutkimuksessa äidit olivat huolestuneita siitä, ettei heidän lapsensa saa elää ydinperheessä, ja he pelkäsivät tämän vaikuttavan lapseen. Meidän tutkimuksessamme äidit puolestaan kertoivat kokevansa häiritsevänä, että toiset ajattelevat negatiivisesti totaaliyksinhuoltajuudesta. Muut ihmiset saattavat surkutella yksinhuoltajan elämää ja kysellä jatkuvasti, onko perheeseen löytynyt jo mies. Äidit toivoivat muiden ymmärtävän, että totaaliyksinhuoltaja voi olla hyvinkin tyytyväinen elämäänsä.

Tutkimuksemme äidit totesivat kuitenkin totaaliyksinhuoltajuuden olevan välillä myös haastavaa, ja he kaipasivat siksi yhteiskunnalta enemmän apua ja tukea. Yhteiskunnalta olisi kaivattu erityisesti kodinhoidollista apua sekä lastenhoitoapua päiväkotiaikojen ulkopuolella. Apua olisi kaivattu erityisesti silloin, kun lapset olivat vielä vauvaikäisiä. Krokin (2009, 79) tutkimuksen äidit toivat vahvasti esiin pärjäämisen pakkoa. Äitien on pakko pärjätä ja pitää perhettä pystyssä, koska lapsen isä ei hoida velvollisuuksiaan. Pirosen (2011, 57) tutkimustuloksista puolestaan kävi ilmi, että perhetyöntekijän käynti mahdollisti yksinhuoltajalle pienen hengähdystauon ja hetken omaa aikaa. Apua perhetyöntekijöistä saatiin nimenomaan arjen askareiden hoitoon. Meidän haastattelemamme äidit kuitenkin kokivat, että perhetyöntekijän apua on vaikea saada. Pirosen tutkimuksessa korostetaan, että koska totaaliyksinhuoltajat ovat yksin vastuussa lapsistaan, täytyisi heitä tukea tässä vastuutehtävässä. Ennaltaehkäisevä apu olisi erittäin merkittävä asia koko yhteiskunnan kannalta.

Kaikki haastateltavat pohtivat lapsensa isän roolia lapsen elämässä ja sitä, ettei isä ollut säännöllisesti läsnä. Äidit kuvailivat omaa suhdettaan lapsiinsa erityisen läheiseksi. Sen koettiin johtuvan osittain myös siitä, ettei lapsen toinen vanhempi ole elämässä mukana. Isän aktiivinen puuttuminen koettiin harmilliseksi asiaksi, ja monet äidit olivat valmiita tukemaan isän ja lapsen suhdetta. Muutamat olivat sitä mieltä, ettei isää tarvittu perheen elämään mukaan millään tavoin. Myös Piironen (2011, 55, 91) tuo tutkimuksessaan esille, että osa yksinhuoltajista kuvaa yksinhuoltajuutta yksin lapsen kanssa jäämiseksi, ja osa taas perustelee sitä sillä, että lapsen isä ei kanna vanhemman vastuuta lapsestaan. Aivan kuten meidänkin tutkimuksestamme selviää, myös Pirosen tuloksista käy ilmi, että yksinhuoltajat kohtaavat surkuttelua ja jopa syyllistämistä lapsen isän puuttumisesta.

Alasuutari (2011, 221–222) pohtii ristiriitaa, joka toisinaan esiintyy tutkimuksessa ja julkisessa keskustelussa syntyneen kuvan välille. Joskus tutkittavat näkevät julkisen keskustelun antaman kuvan ilmiöstä olevan täysin outo ja itselleen vieras. On mahdollista, että tutkimuksemme haastateltavat korostavat omaa pärjäämistään voimakkaasti, koska he haluavat muuttaa yleistä käsitystä yksinhuoltajista epäonnistujina. Koska yleinen käsitys yksinhuoltajien perhe-elämästä on usein

negatiivinen, haastateltavat saattavat tuoda oman näkökulmansa korostetusti esiin. Tämä asia on hyvä ottaa huomioon tutkimustuloksia tarkasteltaessa.

Perheen arki. Äidit kuvailivat perheensä arkea suurimmaksi osaksi positiivisesti. Arjen haasteiksi koettiin työn ja perheen yhdistäminen, arjen aikataulut sekä erityisesti sairastumiset. Haastateltavat kuvailivat arkea kiireiseksi ja rutiininomaiseksi. Myös Harju ja Ylikoski (2011, 16) tuovat esille, että yksinhuoltajien arki on kiireistä, ja etenkin työssäkäyvillä tai opiskelevilla vanhemmilla arki on erittäin aikataulutettua. Arki koetaan säännönmukaiseksi ja samankaltaiseksi, minkä katsotaan kuitenkin osaltaan helpottavan arjen sujumista. Haastateltavat kokivat oman vapaa-aikansa vähäiseksi, ja muutama äideistä jopa totesi, ettei heillä ole vapaa-aikaa lainkaan. Totaaliyksinhuoltajilla lapset ovat koko ajan läsnä, jolloin omaa vapaa-aikaa ei juuri ole. Lähes kaikki kuitenkin kokivat tärkeäksi oman ajan iltaisin lapsen mentyä nukkumaan. Haastateltavat veivät lapsensa silloin tällöin läheisilleen hoitoon saadakseen enemmän omaa vapaa-aikaa. He painottivat oman vapaa-ajan tärkeyttä oman jaksamisen takaamiseksi. Osa haastateltavista kuitenkin kertoi, etteivät he juurikaan edes kaipaa lisää omaa aikaa.

Haastattelujen perusteella vaikutti siltä, että alusta saakka yksinhuoltajina olleet äidit pitivät tilannettaan luonnollisena ja normaalina eivätkä kaivanneet muutosta. Sen sijaan lapsen isän kanssa suhteessa olleet äidit kokivat arjen haastavampana. Alusta saakka ilman toista vanhempaa eläneet äidit ovat mahdollisesti alun perinkin luonteeltaan itsenäisiä, ja heille on saattanut kasvaa halu näyttää omaa pärjäämistään vastoin yleisiä ennakkokäsityksiä.

Sosiaaliset suhteet. Omaan sosiaaliseen verkostoon oltiin kokonaisuudessaan tyytyväisiä. Haastateltavilla oli monia läheisiä ihmissuhteita, ja äidit pitivät läheisiinsä aktiivisesti yhteyttä. Moni totesi, ettei ilman omaa tukiverkkoa pärjäisi ja jaksaisi arjessa. Erityisesti oma perhe oli monelle tärkeä tukipilari. Äidin ja sisarten merkitystä tuotiin vahvasti esiin. Uusia ihmissuhteita ei juuri edes kaivattu, koska koettiin, ettei niille välttämättä olisi tarpeeksi aikaa. Piironenkin (2011, 53) kertoo, että hänen tutkimusjoukostaan lähes jokainen mainitsi jonkin läheisen, jonka tuki on heille korvaamatonta. Läheisimmiksi ihmisiksi mainittiin vanhemmat, sisarukset ja parhaat ystävät. Tutkimuksemme haastateltavien sosiaaliseen verkostoon kuu-

luivat myös vertaistukiryhmät, joista koettiin saatavan toisenlaista tukea verrattaessa sitä perheeltä ja ystäviltä saatuun tukeen. Vertaistukiryhmissä käyvien ihmisten välillä ei välttämättä ollut muuta yhteistä kuin totaaliyksinhuoltajuus, mutta vertaistuki koettiin merkittäväksi, sillä samanlaista ymmärrystä ei saatu henkilöltä, jolla ei ole henkilökohtaista kokemusta.

Lähipiiristä keskusteltaessa useat äidit mainitsivat tiiviin yhteydenpidon omaan äitiinsä. Isä sen sijaan mainittiin yleensä vain ohimennen. Mahdollisesti elämäntilanne yksinhuoltajaäitinä tiivistää suhdetta omaan äitiin. Mikäli isä on ollut omassa lapsuudessa ja nuoruudessa etäinen, isän merkitystä oman lapsen elämässä ei välttämättä pidetä merkityksellisenä.

Pohdimme myös lähiyhteisöltä saatavan tuen merkitystä totaaliyksinhuoltajaäitien elämässä. Haastateltavat pitivät lähiyhteisön tukea merkittävänä voimavarana, mutta avun pyytäminen ei ollut itsestään selvää. Nyky-yhteiskunta korostaa pärjäämistä, ja avun pyytäminen voi tuntua äideistä heikkouden osoittamiselta. Toisaalta myös yhteisöllisyys on muuttanut muotoaan. Perhe-elämä voidaan kokea hyvin yksityisenä alueena, joten ulkopuoliset eivät välttämättä edes uskalla tarjota apua, koska pelkäävät sen vaikuttavan liian tunkeilevalta tai nolostuttavalta.

Taloudellinen toimeentulo. Taloudellinen toimeentulo oli haastateltavilla hyvin vaihtelevaa. Tuloluokka vaihteli vuositasolla 10 000 eurosta 120 000 euroon. Äidit kertoivat perheiden tulevan taloudellisesti toimeen, mutta silti rahaa olisi tarvittu menoihin enemmän. Rahaa ei useimmilla jäänyt juurikaan pakollisten menojen jälkeen. Tämä rajoitti perheiden rahankäyttöä merkittävästi. Vaikka Salmen ym. (2009, 79) mukaan yksinhuoltajaperheiden köyhyys on lisääntynyt vuosikymmenten saatossa, haastateltavamme toivat suurimmaksi osaksi vahvasti esiin pärjäävänsä käytössä olevalla rahamäärällä. Harju ja Ylikoski (2011, 43) pohtivat tutkimuksessaan jatkuvien taloudellisten vaikeuksien kuormittavan yksinhuoltajaperheen arkea. He toteavat taloudellisen tilanteen olevan perheelle stressaavaa ja tuovan sitä kautta vaikeuksia perheen toimintaan. Perheen elättäminen on yksinhuoltajalle yksin taloudellisesti haastavaa. Haastattelemamme äidit olivat luoneet keinoja saada käytössä olevat rahat riittämään. Samanlaisen havainnon oli tehnyt myös Krok (2011, 140) omassa tutkimuksessaan. Hänen haastattelemansa henki-

löt olivat myös kokeneet onnistumisen tunteita ja kokivat itsensä henkisesti vahvaksi onnistuessaan selviämään käytettävissä olevalla rahamäärällä.

Haastateltavien kokemusten perusteella voidaan päätellä, että heillä ei välttämättä ole taloudellisia vaikeuksia siinä määrin mitä usein muut tutkimukset osoittavat. On otettava kuitenkin huomioon, että tutkimuksemme kohdistui alle kouluikäisten lasten vanhempiin, jolloin lapsen rahalliset menot eivät ole vielä kovinkaan suuret. Lisäksi jokainen kokee taloudellisen tilanteensa subjektiivisesti. Esimerkiksi eräs haastateltavista koki toimeentulonsa riittäväksi, vaikka perhe eli ainoastaan tukien varassa. Toiset taas saattavat kokea taloudellisen tilanteensa haastavaksi, vaikka rahaa jäisi säästöönkin. Usein kyse voi olla siitä, onko taloudellisessa tilanteessa tapahtunut muutoksia.

Oma jaksaminen. Harju ja Ylikoski (2011, 43) kiteyttävät kirjallisuuskatsauksessaan yksinhuoltajan jaksamisen olevan yksi merkittävimmistä asioista, joka liittyy arjen hallintaan. Jaksamisen kannalta tärkeitä asioita ovat vanhemman oma aktiivisuus, vanhemman varmuus ja itseluottamus sekä positiiviset kokemukset, asenteet ja tunteet. Myös meidän tutkimuksessamme oman jaksamisen kannalta pidettiin erityisen merkittävänä omaa asennetta ja itsestä huolehtimista. Haastateltavat kokivat jaksamisessaan vaihteluja päivän ja vuodenajan mukaan. Äideillä oli erilaisia keinoja parantaa omaa jaksamistaan. Erityisen tärkeäksi koettiin oma vapaa-aika sekä hyvät yöunet.

Haastateltavilla oli selkeästi tietoa keinoista parantaa omaa jaksamistaan, mutta arjen hektisyys ei aina mahdollistanut harrastustoimintaa tai muuta mielekästä tekemistä. Hyypän (2005, 18) mukaan osallistuminen vapaaehtoistyöhön tai harrastustoimintaan parantaa hyvinvointia. Sosiaalinen pääoma on ehtymätön voimavara, joka lisää keskinäistä luottamusta ja säteilee näin koko kansalaisyhteiskuntaan. Huomioitavaa tutkimuksessamme oli, että suurin osa haastatelluista äideistä ei osallistunut mihinkään yhteisölliseen harrastus- tai vapaa-ajantoimintaan, vaikka he olivat tietoisia omaa jaksamistaan parantavista mahdollisuuksista. On oletettavaa, että yhden vanhemman perheessä lastenhoito-ongelmat vaikeuttavat säännöllistä harrastustoimintaa. On mahdollista, että äidit ovat tyytyneet tilanteeseen, jossa oma jaksaminen jätetään vähemmälle huomiolle eikä siihen panostamista

pidetä tarpeeksi tärkeänä, jotta pyydettäisiin esimerkiksi apua ulkopuolelta lastenhoitoon.

9 POHDINTA

Opinnäytetyömme työstäminen on ollut pitkä ja mielenkiintoinen prosessi. Aloimme suunnitella työtä vuoden 2013 lopussa. Päädyimme valitsemaan totaaliyksinhuoltajat tutkimuskohteeksemme, sillä käsite oli meille uusi. Meitä kiinnosti, eroaako totaaliyksinhuoltajien arki yksinhuoltajien arjesta. Yhteistyötahoksemme lupautui Yhden Vanhemman Perheiden Liiton jäsenjärjestö Totaaliyhärit ry. Kun yhteistyöstä oli sovittu, lähti työ etenemään nopealla vauhdilla.

Yhteistyömme toimi hyvin, vaikka haastetta opinnäytetyön tekemiseen toi yhteisten tapaamisten järjestäminen, molempien työssäkäynti, muut opinnot sekä asuminen eri kaupungeissa. Tiivis yhteydenpito ja neuvottelut puhelimen välityksellä auttoivat pitämään opinnäytetyön suunnan oikeana. Aiheen kiinnostavuus sekä motivaatiomme tutkimuksen työstämiseen on auttanut viemään työtämme eteenpäin. Yhdessä tekeminen jakoi vastuuta työn valmistumisesta ja työparilta sai apua tarpeen tullen. Parityöskentelyn aikana kävimme monia mielenkiintoisia keskusteluja, jotka avasivat uusia näkökulmia työhön. Pari- ja ryhmätyöskentely on tärkeä osa sosionomin (AMK) osaamista ja työskentelyä (Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista 15.4.2010). Lähes vuoden kestänyt opinnäytetyöprojekti on ollut erilainen kokonaisuus verrattuna muihin opintojen aikana tehtyihin pari- ja ryhmätöihin.

Kokonaisuudessaan olemme oppineet paljon tutkimuksen tekemisestä, sillä opinnäytetyö on vaatinut sitoutumista aina alkusuunnitelmasta tulosten analysointiin saakka. Koemme, että ammatillinen osaamisemme on kasvanut, sillä olemme perehtyneet monipuolisesti aiheeseen, tarkastelleet tutkittavaa ilmiötä monesta näkökulmasta ja pohtineet eri tekijöiden välisiä yhteyksiä. Myös tutkimuksellinen osaaminen ja uuden tiedon tuottaminen ovat tärkeä osa sosionomin (AMK) osaamista (Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista 15.4.2010).

Koska yhden vanhemman perheitä on kaikista lapsiperheistä noin 20 prosenttia (Haataja 2009a, 52; Tuominen 2013, 2), heidän taustoihinsa perehtymisestä ja

sen tuomasta ymmärryksestä on apua sosionomin työkentällä toimiessamme. Yhdeksi sosionomin (AMK) ammatilliseksi kompetenssiksi onkin määritetty kyky osata arvioida erilaisissa elämäntilanteissa olevien asiakkaiden palvelutarpeita (Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista 15.4.2010). Opinnäytetyömme teoriaosuus kuvaa monipuolisesti totaaliyksinhuoltajan arjen ja vanhemmuuden osa-alueita, ja haastattelut syventävät tutkimuksista ja kirjallisuudesta saatua tietoa.

Koemme, että saimme tutkimuskysymyksiimme haluamamme vastaukset, mutta muutamassa haastatteluteemassa aineisto jäi kuitenkin hieman niukaksi. Monipuolisuutta tutkimukseen olisivat tuoneet kokemukset äideiltä, jotka kokevat arjensa hyvin haastavaksi. Kaikki haastatteluihimme osallistuneet kuvasivat tilannettaan pääasiassa positiiviseksi ja kokivat pärjäävänsä hyvin. On mahdollista, että tutkimukseen hakeutui tarkoituksellisesti nimenomaan positiivisena elämäntilanteensa kokevia äitejä, jotka halusivat muuttaa yleisiä mielikuvia ja asenteita heikosti pärjäävistä yksinhuoltajista. Sosionomin (AMK) tulisi työssään irtautua stereotyyppisistä ajatusmalleista ja kohdella asiakasta kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti ainutkertaisena yksilönä. (Esitys sosionomi (AMK) -tutkinnon kompetensseista 15.4.2010).

Teoriaosuudessa haasteelliseksi muodostui aihepiirien valitseminen. Kirjallisuuteen perehtyessämme löysimme aina uusia mielenkiintoisia aiheita, jotka kytkeytyivät yksinhuoltajuuteen. Opinnäytetyötä työstäessämme kiinnostuimme erityisesti äidin ja lapsen välisestä siteestä. Vaikka totaaliyksinhuoltajien suhde omaan äitiin vaikutti tiiviiltä, isästä ei puhuttu haastatteluissa samassa määrin. Jatkotutkimus totaaliyksinhuoltajien omasta isäsuhteesta ja sen yhteydestä oman lapsen isään olisi mielenkiintoinen tutkimusaihe. Mielestämme myös tarpeellista on totaaliyksinhuoltajien tiivis tukeminen heti odotusaikana. Laajemmalla tutkimuksella voitaisiin kartoittaa neuvolan tämän hetkinen tuen ja avun tarjonta totaaliyksinhuoltajille, minkä jälkeen voitaisiin laatia opas kaupungin ja valtakunnan tarjoamista tuista totaaliyksinhuoltajille. Opas tulisi neuvolan henkilökunnan ja totaaliyksinhuoltajien käyttöön.

LÄHTEET

- Alasuutari, M. 2003. Kuka lasta kasvattaa? Helsinki: Yliopistokustannus.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Austrian, S. G. & Mandelbaum, T. Attachment theory. Teoksessa: Austrian S. G. Developmental Theories Through the Life Cycle. 2008. 2. uud. p. New York: Columbia University Press.
- Berg, K. 2008. Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Bowlby, J. 1969. Attachment and loss vol. 1. London: Hogarth.
- Broberg, M. & Tähtinen, J. 2009. Perheen toimivuus ja vanhemmuus yksinhuoltajaperheessä. Teoksessa: Forssen K., Haataja A. & Hakovirta M. 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Helsinki: Väestöliitto. 154-169.
- Ensikodit. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Ensi- ja turvakotien liitto ry. [Viitattu: 11.3.2014]. Saatavana: <http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/ensikodit-ja-muu-vauvaperhetyo/ensikodit/>
- Eräranta, K. & Käsälä, M. 2007. Tutkimuksen näkökulmia työn ja perheen yhteensovittamiseen. Teoksessa: Castrén, A-M. 2007. Työn ja perheen tasapaino: sääntelyä, tutkimusta ja kehittämistä. Oppimisverkostot työn ja perheen tasapainon rakentajina -hankkeen julkaisuja. Helsinki: Helsingin yliopisto, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia. 57-80.
- Esitys sosionomi (AMK) -tutkinon kompetensseista. 15.4.2010. [Verkkajulkaisu]. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. [Viitattu 7.10.2014]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Saatavana: <http://intra.seamk.fi/loader.aspx?id=a938e780-8e09-4547-9b17-b03a08cad9b4> Vaatii käyttöoikeuden.
- Forssén, K. & Haataja, A. & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajien asema suomalaisessa hyvinvointivaltiossa. Teoksessa: Forssen , K., Haataja, A & Hakovirta M. 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto. 9-18.
- Forssen, K. & Ritakallio V-M. 2009. Yksinhuoltajaäitien moniulotteinen köyhyys Euroopassa. Teoksessa: Forssen, K., Haataja, A & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto. 77-94.

- Haataja, A. 2009a. Kuka on yksinhuoltaja? Yksinhuoltajien määrä ja profiili eri aineistojen valossa. Teoksessa: Forssen, K., Haataja, A & Hakovirta, M. 2009. Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuksen julkaisusarja D 50/2009. Helsinki: Väestöliitto. 46-62.
- Haataja, A. 2009b. Yksinhuoltajaäitien sosioekonominen asema ja toimeentulo. Teoksessa: Forssén, K & Haataja, A. & Hakovirta, M. (toim.) Yksinhuoltajuus Suomessa. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 50. Helsinki: Väestöliitto. 95-114.
- Hakola-Uusitalo, T., Honkanen, P., Jäntti, M., Mattsson, A., Pirttilä, J. & Tuovinen M. 2007. Miten työnteko saadaan kannattamaan?: Laskelmia sosiaaliturvan ja verotuksen muutosten vaikutuksista työllisyyteen ja tulonjakoon. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 13.3.2014]. Saatavana: <http://www.labour.fi/tutkimusjulkaisut/tyopaperit/sel235.pdf>
- Hakovirta, M. 2006. Yksinhuoltajaäitien työllisyys, toimeentulo ja työmarkkinavallinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisusarja D 45/2006. Helsinki: Väestöliitto.
- Harju, S. & Ylikoski, M. 2011. Alle kouluikäisen lapsen yksinhuoltajaperheen arjenhallinta – kirjallisuuskatsaus. [Verkkajulkaisu]. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden yksikkö. Hoitotyön koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Saatavana: http://theseus.fi/bitstream/handle/10024/32261/Ylikoski_Maija.pdf?sequence=1
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Huttunen, J. 2001. Isänä olemisen uudet tuulet: Hoiva-isiä, etä-isiä ja ero-isiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Huttunen J. 2013. Kadonneiden isien maa?- seminaariesitys. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 22.4.2014]. [Viitattu 30.6.2014]. Saatavana: http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/Isaettoemyys_mahdollisuutena.pdf
- Hyypä, M. T., Joutsenniemi, K., Nieminen, T. & Martelin T. 2009. Hyvä kumppani ja kivat kaverit tuovat terveyttä arkeen. [Verkkoyhteisöartikkeli]. Helsinki: Duodecim. [Viitattu 20.3.2014]. Saatavana: http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_teos=onn&p_artikkeli=onn00107
- Hyypä, M. T., 2005. Me-hengen mahti. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Jaakkola, R. & Sääntti, R. 2000. Uusperheitten lapset ja vanhemmat; Perheitten rakenne, toiminta ja talous. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 174. Helsinki: Hakapaino Oy.

- Janhunen, T. & Pauni, R. 2013. Perheaikaa. [Verkkosivusto]. Väestöliitto. [Viitattu 4.3.2014]. Saatavana: <https://www.perheaikaa.fi/jutut/lapsi-perheessa/vanhemmuus/leija-hankkeesta-tukea-alusta-asti-lastaan-yksinkasvattaneille-vanhemmille-ja-ilman-toista-vanhempaa-kasvaneille-lapsille/>
- Jallinoja, R. Perheen aika. 2000. Helsinki: Otava.
- Johnson, J. M. & Rowlands, T. 2012. The interpersonal dynamics of in-depth interviewing. Teoksessa: Gubrium, J.F., Holstein J.A., Marvasti A.B. & McKinney K.D. 2012. (toim.) The Sage Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft. Thousand Oaks, Kalifornia: Sage Publications.
- Järvikangas, A. & Härkäpää, K. 2004. Kuntoutuksen perusteet. Helsinki: WSOY.
- Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo T., Veistillä M. & Virolainen A. 2007. Perheen parhaaksi. Perhetyön arkea. Helsinki: Edita.
- Kari, M. & Markwort, J. 2008. Sosiaaliturvajärjestelmät eri maissa. 5. uud. p. Helsinki: Gummerus.
- Karling, M., Ojanen, T., Siven, T., Vihunen, R. & Vilen, M. 2008. Lapsen aika. 11.painos. Helsinki:WSOY.
- Keränen, T., Rönkä, A. & Stiller, I. 2001. Oikeus lapsuuteen ja vanhemmuuteen. Teoksessa: Sulku S. & Aromaa J. Kohtaamispaikkana lapsuus: Vuoropuhelua lapsen maailmasta. Helsinki: Edita. 58, 60-61.
- Kinnunen, S. 2003. Anna mun olla lapsi. Jyväskylä: Gummerus.
- Kokkonen, R. 2012. Mittarissa lapsen keho ja vanhemmuus: Tervettä lasta sekä ”hyvää” ja ”huonoa” vanhemmuutta koskevia tulkintoja nyky-Suomessa. Joensuu: Itäsuomen yliopisto.
- Krok, S. 2009. Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä: yksinhuoltajia marginaalissa. [Verkkojulkaisu]. Tampere: Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Väitöskirja. [Viitattu: 3.2.2014]. Saatavana: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66494/978-951-44-7783-6.pdf?sequence=1>
- Kuula, A. & Tiitinen, S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa: Ruusuvuori, J. & Nikander, P. & Hyvärinen, M. (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. Lapsen hyvä arki. Helsinki: Kirjapaja.

- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Keuruu: Otava.
- Lapsiperheen tuet. Kansaneläkelaitos. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. [Viitattu 11.3.2014.] Saatavana: <http://www.kela.fi/lapsiperheet>
- Lapsiperheiden kotipalvelu ja ehkäisevä toimeentulotuki. 5.11.2012. [Verkkosivusto]. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Sosiaaliportti. [Viitattu 13.8.2014]. Saatavana: http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/ehkaiseva_lastensuojelu/toimintamuotoja/kotipalvelu/
- Mclanahan, S. & Sanderfur, G. 1994. Growing up with a single parent. What hurts, what helps. Cambridge: Harvard University Press.
- Moilanen, R. 2014. Kielenhuollon neuvoja. Kielitoimisto. Puhelinkeskustelu 26.3.2014.
- Mukaan toimintaan. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Yhden vanhemman perheiden liitto ry. [Viitattu: 11.3.2014]. Saatavana: <http://www.yvpl.fi/yhteystiedot/mukaan-toimintaan/>
- Mänttari, A. 2013. Aina yksin lasten kanssa. [Verkkolehtiartikkeli]. Helsingin Sanomat. 29.8.2013. [Viitattu 20.5.2014]. Saatavana: <http://www.hs.fi/elama/a1377665871162>
- Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalien ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. A-sarja 24. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Tukiperhetoiminta. 2014. [Verkkosivusto]. Helsinki: Pelastakaa lapset ry. [Viitattu 28.3.2014]. Saatavana: <http://www.pelastakaa lapset.fi/toiminta/lastensuojelutyo/tukiperhetoiminta/>
- Perheet 2012. 2013. Tilastokeskus. [Verkkosivusto]. [Viitattu 12.8.2014]. Saatavana: http://tilastokeskus.fi/til/perh/2012/perh_2012_2013-05-24_tie_001_fi.html
- Pienituloisuuden kehitys Suomessa 1987-2012. Päivitetty: 20.12.2013. Tilastokeskus. [Viitattu 19.2.2014]. Saatavana: https://www.tilastokeskus.fi/til/tjt/2012/01/tjt_2012_01_2013-12-20_kat_001_fi.html
- Piironen, J. 2011. Yksinhuoltajana alusta alkaen: Kokemuksia odotusajasta ja äitiydestä ilman lapsen isää. Tampereen yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Sosiaalityö. Pro gradu –työ. [Viitattu 16.3.2014]. <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/82508/gradu05007.pdf?sequence=1>

- Pulkkinen, L. 2002. Mukavaa yhdessä. Sosiaalinen alkupääoma ja lapsen sosiaalinen kehitys. Keuruu:PS-kustannus.
- Puusa, A. & Juutti, P. 2011. Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa:Hansaprint.
- Päivähoito on hoitoa, kasvatusta ja opetusta. 2013. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. [Verkkosivusto]. [Viitattu 13.3.2014]. Saatavana: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/paivahoito
- Päivähoitomaksut. 2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Verkkosivusto]. [Viitattu 13.3.2014]. Saatavana: http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/asiakasmaksut/lasten_paivahoito
- Pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelma 2011. 2011. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 23.4.2014]. Saatavana: <http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/-/view/1868847>
- Pylkkänen, E., 2009. Yksinhuoltajien rankempi taakka. Teoksessa: Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino. 94-103.
- Rowlingson, K. & McKay, S. 2002. Lone Parent Families. Gender, Class and State. Iso Britannia.
- Rotkirch, A., 2014. Yhdessä, lapsen kasvatusta ei ole yksilölaji. Helsinki: WSOY.
- Salmi, M., Sauli, H. & Lammi-Taskula, J. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa: Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopiston kirjapaino. 78-93.
- Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 2013. [Verkkosivusto]. [Viitattu: 30.1.2014]. Saatavana: [http://intra.epedu.fi/Opiskelijaintra-\(SeAmk\)/Sosiaali--ja-terveysala/Opintoasiat/Ohjeita-ja-oppaita/Sosiaalialan-koulutusohjelma](http://intra.epedu.fi/Opiskelijaintra-(SeAmk)/Sosiaali--ja-terveysala/Opintoasiat/Ohjeita-ja-oppaita/Sosiaalialan-koulutusohjelma) Vaatii käyttöoikeuden.
- Sinkkonen, J. 2013. Kadonneiden isien maa? –seminaariesitys. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 22.4.2014]. Saatavana: http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/Isaen_merkitys_lapselle_ja_isyyden_merkitys_miehelle_Sinkkoson_luennosta.pdf
- Sinkkonen, J. 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun? Juva: WSOY.
- Stern, D. 1985. The interpersonal world of the infant. New York: BasicBooks.

- Suomisanakirja. 2013. [Verkkosivusto]. [Viitattu: 4.3.2014]. Saatavana: <http://www.suomisanakirja.fi/kasvattaa>
- Taskinen, S. 1994. ”En ole katkera, mutta kuitenkin...”. Avioerosta selviytyminen ja perheasioiden sovittelu. Stakes-raportteja 116. Helsinki:Stakes.
- Tiittula, L. & Ruusuvoori, J. 2005. Johdanto. Teoksessa: Haastattelu: Tutkimustilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino. 9–21.
- Toimeentulotuen perusosiin indeksikorotus vuoden 2014 alussa. Ei päiväystä. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Verkkosivusto]. [Viitattu 23.4.2014]. Saatavana: <http://www.stm.fi/tiedotteet/verkkouutinen/-/view/1868847>
- Toimeentulotuki 2014. Sosiaali- ja terveysministeriö. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu: 11.3.2014]. Saatavana: http://www.stm.fi/toimeentulo/tuet_ja_etuudet/toimeentulotuki
- Toimintakertomus 2013. 2013. Totaalilyhärit ry. Ei julkaisuaikaa.
- Tuominen, E. 2013. Kadonneiden isien maa? seminaari isättömien lasten tukemisesta 22.01.2013. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu 1.6.2014]. Saatavana: http://www.yvpl.fi/fileadmin/tiedostot/2013_01_tuominen_kadonneiden_isien_maa_Compatibility_Mode.pdf
- Turunen, E. 2014a. Puheenjohtaja. Totaalilyhärit ry. Sähköpostiviesti 20.1.2014.
- Turunen, E. 2014b. Puheenjohtaja. Totaalilyhärit ry. Sähköpostiviesti 11.3.2014
- Törrönen, M. 2012. Onni on joka päivä. Lapsiperheen arki ja hyvinvointi. Tallinna:Gaudeamus.
- Uusitalo, H. 1999. Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan. Helsinki: WSOY.
- Vanninen, E. 2014. [Piiros]. Papunet materiaalipankki. [Viitattu 1.10.2014]. <http://papunet.net/materiaalia/kuvapankki/hak/%C3%A4iti>
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Tammi.
- Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki:Tammi.
- Vilkkumaa, I. 2010. Vertaistuki kuntoutuksen välineenä ja areenana. [Verkkajulkaisu]. [Viitattu: 25.3.2014.] Saatavana: http://www.kuntoutusportti.fi/portal/fi/ajankohtaista/tatakin_voisi_tutkia/?bid=325

Vuori, J. 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa: Forsberg, H. & Nätkin, R. 2013. Perhe murroksessa: Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Helsinki: Gaudeamus.

Winnicott, D.W. 1971. The child, the family and the outside world. London: Tavistock.

Yhden vanhemman perhe 2012. Kansaneläkelaitos. [Verkkosivusto]. [Viitattu 24.3.2014]. Saatavana: <http://www.kela.fi/yhden-vanhemman-perhe>

Yhden vanhemman perheet tilastoina. Yhden vanhemman perheiden liitto. [Verkkosivusto]. [Viitattu 19.2.2014]. Saatavana: <http://www.yvpl.fi/media/yhden-vanhemman-perheet-tilastoina/>

Yhden vanhemman perheiden liitto. [Viitattu 24.3.2014]. [Verkkosivusto]. Saatavana: <http://www.yvpl.fi/leija/leija-hanke/>

Örn, T. 2011. Yksinhuoltaja ei saisi valittaa. Helsingin uutiset. [Verkojulkaisu]. [Viitattu 4.3.2014]. Saatavana: <http://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/49863-yksinhuoltaja-ei-saisi-valittaa>

LIITTEET

LIITE 1. Teemahaastattelurunko**Taustatiedot****Ikä****Koulutus****Ammatti****Elämäntilanne tällä hetkellä (opiskelu-/työtilanne)****Totaaliyksinhuoltajuuden tausta****Parisuhdetilanne****Lasten lukumäärä****Lasten iät****Asuinkunta****Asumismuoto****Tuloluokka (kymmenentuhannen tarkkuudella, bruttona)****Arki**

- Kerro perheenne arjesta ja sen sujuvuudesta.

- koti

- työ

-päiväkoti

-harrastukset

-vapaa-aika

-työn ja perheen yhdistäminen

- Kerro millainen on tavallinen päivänne?

- Millaisia arjen haasteita teillä on? Mikä auttaa selviytymään niistä?

- Mitä työ merkitsee sinulle?

- Onko sinulla harrastuksia?

- Onko sinun lapsellasi harrastuksia?

- Onko sinulla vapaa-aikaa? Miten vietät sitä?

- Miten lastenhoito järjestyy eri tilanteissa?

- työ

- aikuisen harrastukset ja vapaa-aika
- sairastumiset
- päiväkodin aukiolojen ulkopuolella
- Millaisissa tilanteissa olisit tarvinnut enemmän apua tai tukea?
Millaista apua?
- Millaista apua yhteiskunnan tulisi tarjota tai miten tukea totaaliyksinhuoltajia?

Perhe ja vanhemmuus

- Millaista on olla totaaliyksinhuoltaja?
 - haasteet
 - tähtihetket
- Millaisia tunteita äitiys sinussa herättää? Millaista on olla äiti?
- Millaisia ajatuksia lapsesi isättömyys/isän vähäinen läsnäolo sinussa herättää?
- Koetko lapsesi jäävän jostain paitsi isän puuttumisen vuoksi?
- Millaisena näet perheesi tilanteen tällä hetkellä?
 - oletko tyytyväinen?
 - mihin haluaisit muutosta?
- Millaisia tulevaisuuden haaveita sinulla on perheeseesi liittyen?
- Minkä koet perheenne kantavaksi voimaksi?

Taloudellinen toimeentulo

- Millaisena koet taloudellisen toimeentulonne?
- Mistä perheenne tulot koostuvat?
 - palkka
 - erilaiset tuet
 - säästöt
- Suunnitteletko perheenne rahankäyttöä etukäteen? Miten?
- Vaikuttaako yllättävä isompi rahanmeno talouteenne? Miten?
- Jääkö rahaa säästöön?

Sosiaaliset suhteet

- Kerro sosiaalisesta lähiverkostostasi.
 - Keistä se muodostuu?
 - Yhteydenpito

- Millainen merkitys lähiverkostolla on?
 - arkeen
 - lapseesi
 - sinuun
- Miten näet tämänhetkisen sosiaalisen verkostosi riittävyyden?
 - kaipaisitko lisää ihmissuhteita?
 - millaisia ihmissuhteita haluaisit?
- Saatko tarvittaessa apua läheisiltäsi?

Oma jaksaminen

- Miten kuvailisit omaa jaksamistasi?
- Miten pidät omasta jaksamisestasi huolta?
- Miten voisit parantaa omaa jaksamistasi sekä voimavarojasi?

Vapaa sana

Haluaisitko vielä lisätä jotain?

Kiitos osallistumisesta!